

**UNIVERZITA PARDUBICE
FILOZOFICKÁ FAKULTA**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2022

Filip Kříž

**Univerzita Pardubice
Filozofická fakulta**

Analýza sešitových edic nakladatelství Růže na sklonku 60. let

Filip Kříž

**Bakalářská práce
2022**

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Filip Kříž**
Osobní číslo: **H19212**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Historicko-literární studia**
Téma práce: **Analýza sešitových edicí nakladatelství Růže na sklonku šedesátých let 20. století**
Zadávající katedra: **Katedra literární kultury a slavistiky**

Zásady pro vypracování

Edice Česká čtyřkorunovka / Česká četba (1968-1971) a Statečná srdce (1969-1971) vydávané česko-budějovickým nakladatelstvím Růže reprezentovaly jeden ze způsobů, jakým byly v dobovém kulturním i sociálněpolitickém kontextu prezentovány žánry populární literatury. Cílem bakalářské práce bude zjistit, jak se proměnilo ediční zpracování některých konkrétních populárních žánrů oproti situaci 30. –40. let (některé v edici vydané texty byly dokonce reprinty z tohoto období). Využita k tomu bude především genologická a naratologická analýza vybraných děl z těchto edic a případně rozbor jejich dobového kritického ohlasu.

Rozsah pracovní zprávy:

Rozsah grafických prací:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

JANÁČEK, Pavel –JAREŠ, Michal. *Svět rodokapsu*. Praha : Karolinum, 2003.

JANÁČEK, Pavel. *Literární brak. Operace vyloučení, operace nahrazení, 1938-1951*. Brno : Host, 2004.

JANOŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989*. Sv. 3 / 1958-1969. Praha : Academia, 2008.

KOŠNAROVÁ, Veronika. Podnikatelský experiment. Návrat románového sešitu v druhé polovině šedesátých let, in: WÖGERBAUER, Michael –PÍŠA, Petr –ŠÁMAL, Petr –JANÁČEK, Pavel a kol. *V obecném zájmu. Cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014*. Sv. 2 / 1938-2014. Praha : Academia, 2015, s. 1283-1294.

PRŠÍNOVÁ, Tamara. *Nakladatelství Růže 1958-1991*. Rudolfov : Jelmo, 1998.

PŘIBÁŇ, Michal a kol. *Česká literární nakladatelství 1949-1989*. Praha : Academia, 2014.

ŠIDÁK, Pavel. *Úvod do studia genologie. Teorie literárního žánru a žánrová krajina*. Praha : Akropolis, 2013.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Antonín Kudláč, Ph.D.

Katedra literární kultury a slavistiky

Datum zadání bakalářské práce: **1. března 2021**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2022**

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D. v.r.
děkan

PhDr. Miroslav Kouba, Ph.D. v.r.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2021

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména ze skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s – 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubic č. 9/2012, bude práce zveřejněna v Univerzitní knihovně a prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice

V Pardubicích dne ...

Filip Kříž

Poděkování

Rád bych poděkoval vedoucímu práce panu PhDr. Antonínu Kudláčovi, Ph.D. za cenné rady, užitečné připomínky, trpělivost a profesionální vedení.

ANOTACE

Práce se zabývá analýzou a komparací vybraných svazků dvou sešitových edic vydaných nakladatelstvím Růže s původními rodokapsovými knižnicemi. Ukazuje žánrový a tematický vývoj tohoto typu čtiva. Postihuje období od 2. poloviny 30. let do konce 60. let 20. století. Zároveň se práce zaměřuje na sociopolitické a kulturní důvody vedoucí k zastavení publikování sešitových románů.

KLÍČOVÁ SLOVA

sešitový román, rodokapsové edice, populární literatura, krajské nakladatelství

ANNOTANCE

The thesis analyses and compares selected volumes of two notebook editions published by Rose publishing house with the original rhodocapsu libraries and shows the genre and thematic development of this type of reading material. It covers the period from the second half of the 1930s to the end of the 1960s. At the same time, the thesis focuses on the socio-political and cultural reasons leading to the cessation of the publication of the scrapbook novels.

KEYWORDS

scrapbook novel, rhodocapsule edition, popular literature, regional publishing house

Obsah

1	Úvod	1
2	Nakladatelství Růže	2
2.1	Původní zaměření nakladatelství v 60. letech	3
2.2	Vyřešení ekonomické nezávislosti ve 2. polovině 60. let	4
2.3	Edice	6
2.3.1	Sešitové románové edice na sklonu 60. let	7
3	Sešitový román	9
3.1	Podoba sešitů	10
3.2	Přijímání a odmítání	11
3.3	Žánrové složení	12
3.3.1	Westerny	12
3.3.2	Kriminální, detektivní a gangsterské romány	13
3.3.3	Dobrodružné žánry	14
3.3.4	Menšinové žánry	15
3	Literární žánr	16
3.1	Žánrová varianta	16
3.2	Románové sešity a populární literatura	17
4	Česká čtyřkorunova/Česká četba	18
4.1	Jaroslav Žák: Pan Posleda, přítel študáků	20
4.1.1	Téma	20
4.1.2	Kompozice	20
4.1.3	Jazyk	20
4.1.4	Vypravěčské hledisko	21
4.1.5	Žánrový kontext	21
4.1.6	Tematický kontext	21
4.2	A.C. Nor: Zločin na samotě	23
4.2.1	Téma	23
4.2.2	Kompozice	23
4.2.3	Jazyk	23
4.2.4	Vypravěčské hledisko	23
4.2.5	Žánrový kontext	24
4.2.6	Tematický kontext	25
4.3	Zdeněk Jirotka: Muž se psem	26
4.3.1	Téma	26

4.3.2	Kompozice	26
4.3.3	Jazyk.....	27
4.3.4	Vypravěčské hledisko	27
4.3.5	Žánrový kontext.....	27
4.3.6	Tematicky kontext	28
4.4	František Křelina: Cesta do Aiginy	29
4.4.1	Téma	29
4.4.2	Kompozice	29
4.4.3	Jazyk.....	29
4.4.4	Vypravěčské hledisko	30
4.4.5	Žánrový kontext.....	30
4.4.6	Tematický kontext	30
4.5	Jaroslav Škába: Šest podezřelých	31
4.5.1	Téma	31
4.5.2	Kompozice	32
4.5.3	Jazyk.....	32
4.5.4	Vypravěčské hledisko	32
4.5.5	Žánrový kontext.....	32
4.5.6	Tematický kontext	33
4.6	Jaroslav Škába: Boxeři v Šanghaji	34
4.6.1	Téma	34
4.6.2	Kompozice	34
4.6.3	Jazyk.....	35
4.6.4	Vypravěčské hledisko	35
4.6.5	Žánrový kontext.....	35
4.6.6	Tematický kontext	36
5	Statečná srdce	38
5.1	Jaroslav Škába: Statečná srdce	39
5.1.1	Téma	39
5.1.2	Kompozice	39
5.1.3	Jazyk.....	39
5.1.4	Vypravěčské hledisko	40
5.1.5	Žánrový kontext.....	40
5.1.6	Tematický kontext	41
5.2	Miroslav Burian: Ocelová stezka	42
5.2.1	Téma	42

5.2.2	Kompozice	42
5.2.3	Jazyk.....	42
5.2.4	Vypravěčské hledisko	43
5.2.5	Žánrový kontext.....	43
5.2.6	Tematický kontext	44
5.3	Eduard Fiker: Tříoký jezdec	45
5.3.1	Téma	45
5.3.2	Kompozice	45
5.3.3	Jazyk.....	45
5.3.4	Vypravěčské hledisko	46
5.3.5	Žánrový kontext.....	46
5.3.6	Tematický kontext	47
6	Srovnání mezi rodokapsovými sešity ze 30. a 60. let	48
7	Závěr	51
8	Seznam použité literatury	52
8.1	Prameny	52
8.2	Sekundární literatura.....	52

1 Úvod

Cílem této práce je analyzovat a porovnat ediční zpracování sešitových románů dvou levných populárních knižnic vydaných nakladatelstvím Růže na sklonku 60. let s prvorepublikovými rodokapsovými edicemi. Tímto způsobem měl ukázán také žánrový a tematický vývoj tohoto specifického typu populární literatury.

První kapitola se zabývá českobudějovickým nakladatelstvím Růže. Ve stručnosti je zmíněna jeho historie, zasazení do nakladatelských regionálních struktur, zaměření a pečlivé budování edičního profilu.

Pochopení důvodů rozhodnutí obnovit vydávání rodokapsové četby na přelomu 60. a 70. let se snaží druhá kapitola. Ta má za cíl definovat sešitové románové edice, jejich formální podobu, čtenářskou popularitu nebo žánrové složení a dát tak základy a následné objasnění důvodů navázání na tento fenomén o necelých 30 let později, ať už v podobě reedic původních rodokapsů nebo titulů, které do té doby nemohly být vydány.

Třetí kapitole se věnuje literárním žánrům a snaže teoreticky ukázat jejich vývoj uvnitř rodokapsových sešitů.

K analýze a výslednému porovnání byly vybrány ediční svazky ze dvou levných knižnic *Česká čtyrkorunovka/Česká četba* a *Statečná srdce*. Z důvodů větší přehlednosti byla první jmenovaná edice rozdělena, jak tomu bylo ve skutečnosti. Toto rozdělení je také vysvětleno. Proto bylo analyzováno celkem devět sešitových románů, které byly vybrány podle žánrových a tematických měřítek tak, aby výsledná porovnání mělo širší rozpětí a byl ukázán případný vývoj u jednotlivých populárních žánrů. Jako metodologický prostředek analýzy textů byly použity naratologické postupy. Analýza se snažila o pečlivý rozbor jednotlivých tematických složek: postav, prostředí, zápletek, typů vypravěče a fabulačního zapojení žánrových znaků. Výsledek rozboru měl posloužit k závěrečnému srovnání edičních postupů redakce nakladatelství při práci na knižnicích.

2 Nakladatelství Růže

Jihočeské krajské nakladatelství v Českých Budějovicích vzniklo roku 1957 z podnětu básníka a novináře Václava Němce, který se staral o ediční činnost a byl tvůrcem obchodní politiky¹. Nakladatelství bylo založeno podle ustanovení nakladatelského zákona z přelomu 40. a 50. let² a oficiálně uvedeno v provoz 1. ledna 1958. Organizačně náleželo pod Krajský dům osvěty a jejich kulturně-propagační oddělení v pozici účelového zařízení³, částečně se osamostatnilo 1. července 1960, kdy bylo vyčleněno z Krajského domu osvěty a přešlo pod správu Krajského národního výboru v Českých Budějovicích. Roku 1964 bylo z názvu odstraněno limitující přídavné jméno *Krajský* a v roce 1967 došlo k přeměně z hospodářské na příspěvkovou organizaci, bez finanční podpory ze strany Krajského národního výboru⁴. Proces osamostatnění skončil v roce 1968 přijetím názvu *Růže*. První ředitelkou byla ředitelkou Marie Tunglová, brzy ji ale nahradil Václav Vejsada znamenající pro nakladatelství prvotní náznaky vzestupu na celostátní úroveň. Vejsada předtím pracoval jako redaktor *Mladé Fronty* v Českých Budějovicích, měl zkušenosti z novinářské práce a obchodní nadání. Především se snažil o profesionální vedení a uspořádání edičních projektů⁵. Po většinu 60. let až do začátku 70. let byly členy redakce Miroslav Hladík, publicista Boris Jachnin, Roberta Saka, který byl ředitelem a šéfredaktorem v letech 1967-1970, básník a překladatel Jana Mareše, Jiřina Tvaročková, výtvarný redaktor Jiří Müller, technický redaktor Václav Požárek nebo prozaik Věroslav Mertl, který měl dohlížet na připravovaný měsíčník *Arch*. „Propojení redakčních osobností různorodého kulturního a duchovního založení s jihočeskou kulturní tradicí mělo za výsledek řadu zajímavých edičních počinů, díky nimž *Růže* mezi ostatními krajskými podniky vynikala.“⁶. Počátkem 70. let byl ředitel Vejsada nahrazen mimořádným zplnomocněncem Zdeňkem Čapkem. Ještě téhož roku se oficiálním ředitelem stal František Podlaha. Kontrolu

¹ PRŠÍNOVÁ, Tamara. *Nakladatelství Růže 1958-1991*. Rudolfov: Nakladatelství Jelmo, 1998. Drobnosti českého jihu. s. 20

² KOŠNAROVÁ, Veronika. Podnikatelský experiment. Návrat románového sešitu v druhé polovině šedesátých let, in: WÖGERBAUER, Michael – PÍŠA, Petr – ŠÁMAL, Petr – JANÁČEK, Pavel a kol. *V obecném zájmu. Cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014*. Sv. 2 / 1938-2014. Praha: Academia, 2015, s. 1283-1294. s. 1284

³ PŘIBÁŇ, Michal. *Česká literární nakladatelství 1949-1989*. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2407-7. s. 439

⁴ Tamtéž s. 439

⁵ PRŠÍNOVÁ, Tamara. *Nakladatelství Růže 1958-1991*. Rudolfov: Nakladatelství Jelmo, 1998. Drobnosti českého jihu. s. 21

⁶ KOŠNAROVÁ, Veronika. Podnikatelský experiment. Návrat románového sešitu v druhé polovině šedesátých let, in: WÖGERBAUER, Michael – PÍŠA, Petr – ŠÁMAL, Petr – JANÁČEK, Pavel a kol. *V obecném zájmu. Cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014*. Sv. 2 / 1938-2014. Praha: Academia, 2015, s. 1283-1294. s. 1284

opět převzal Jihočeský krajský národní výbor. Následně na to se nakladatelství navrátil status příspěvkové organizace a nastal postupný úpadek⁷. Hlavní příčinou byly rozsáhlé personální a ediční změny, zastavení edičních projektů s plánovaným ekonomickým ziskem a ztráta původního autorského zázemí⁸. Kompetence šéfredaktora v 70. a 80. letech náležely ředitelům nakladatelství. Po roce 1989 se nové nakladatelské vedení se snažilo o navázání na úspěchy ze sklonku 60. let. Jenže Okresní úřad v Českých Budějovicích, nový zřizovatel, další existenci nepodpořil, a tak nakladatelství Růže na začátku 90. let zaniklo.

2.1 Původní zaměření nakladatelství v 60. letech

Původně se nakladatelství zaměřovalo na tvorbu regionálních spisovatelů a publikace s regionální tematikou. „Relativně brzy po svém vzniku začalo úzce vymezené mantinely ediční práce krajských nakladatelství překračovat. Zasloužil se o to redakční tým, který se v Růži tehdy sešel a který měl chuť a odvalu k ambiciózním edičním projektům.“⁹ Nakladatelství periodicky vydávalo *Jihočeské lidové kalendáře* (1957-1960, 4 sv.), které poté nahradil modernější *Magazín* (1961-1963, 3 sv.)¹⁰, kde se projevila prvotní snaha redakce o koncepci edic a vytvoření autorského zázemí¹¹. V 60. letech se kolem redakce shromáždila skupina mladých debutantů¹², kterým se naskytlá příležitost vymezit se vůči literatuře předchozího desetiletí¹³. Prozaicky debutovaly například Boris Jachnin, Petr Pavlík nebo Věroslav Mertl, básnicky pak zde debutoval pozdější redaktor Jan Marek. Velký programový význam pro formování nakladatelství ještě před vznikem levných sešitových edic měl *Zlatý věk Růži* (1966) od Františka Kavky. Další podobné regionálně-tematické monografie už ale vydány nebyly¹⁴.

⁷ PRŠÍNOVÁ, Tamara. *Nakladatelství Růže 1958-1991*. Rudolfov: Nakladatelství Jelmo, 1998. Drobnosti českého jihu. s. 21

⁸ KOŠNAROVÁ, Veronika. Podnikatelský experiment. Návrat románového sešitu v druhé polovině šedesátých let, in: WÖGERBAUER, Michael – PÍŠA, Petr – ŠÁMAL, Petr – JANÁČEK, Pavel a kol. *V obecném zájmu. Cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014*. Sv. 2 / 1938-2014. Praha: Academia, 2015, s. 1283-1294. s. 1293-1294

⁹ Tamtéž, s. 1284

¹⁰ PRŠÍNOVÁ, Tamara. *Nakladatelství Růže 1958-1991*. Rudolfov: Nakladatelství Jelmo, 1998. Drobnosti českého jihu. s. 21

¹¹ PŘIBÁŇ, Michal. *Česká literární nakladatelství 1949-1989*. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2407-7. s. 441

¹² PRŠÍNOVÁ, Tamara. *Nakladatelství Růže 1958-1991*. Rudolfov: Nakladatelství Jelmo, 1998. Drobnosti českého jihu. s. 21

¹³ Tamtéž, s. 21

¹⁴ PRŠÍNOVÁ, Tamara. *Nakladatelství Růže 1958-1991*. Rudolfov: Nakladatelství Jelmo, 1998. Drobnosti českého jihu. s. 24-25

Navzdory neúspěchům se pokračovalo v přípravě podobných projektů, jakým bylo bibliofilské vydání básnických cyklů atd.¹⁵. Nakladatelství se vedle snahy o navázání na kulturně-literární tradici regionu nebránilo ani vydávání experimentálních textů a tvorby dlouhodobě proskribovaných autorů¹⁶, kteří se na konci 60. let mohli opět vrátit na český knižní trh¹⁷. Vydávání se neomezovalo pouze na prózu a poezii. Odbornou literaturu tvořily regionálně rámované geografické, geologické, etnografické, sociologické, historické a vlastivědné studie. Také vlastivědné fotografické publikace tvořily velkou část produkce. Překlady byly vydávány spíše výjimečně¹⁸.

2.2 Vyřešení ekonomické nezávislosti ve 2. polovině 60. let

První polovina 60. let se vyznačovala programovým hledáním¹⁹. Řešilo se, jak koncipovat ediční programy, do jaké míry jim dát regionální rámec a jakým způsobem zapojit regionální spisovatele²⁰. Největší problém pro nakladatelství byla ekonomická stránka a závislost na financování ze strany Krajského národního výboru, který zastával opačná stanoviska a byl jednoznačně proti jakýmkoli změnám v nakladatelství. Političtí činitelé nadále trvali nad dohledem nad edičním profilem²¹. Hledali se různé způsoby, jak se z této závislosti dostat, proto se vedení nakladatelství ke konci 60. let zaměřilo na vydávání populární literatury²². Postupně se zformovala nová ediční politika a plán, podle něhož měli výdělečné tituly financovat publikace, které sice měli uměleckou nebo odbornou hodnotu, ale z ekonomického hlediska byly prodělečné²³. Finanční zisk zaručovaly humoristické knihy, detektivky, kriminální četba, dobrodružné romány a knihy pro děti a mládež anebo historické

¹⁵PRŠÍNOVÁ, Tamara. *Nakladatelství Růže 1958-1991*. Rudolfov: Nakladatelství Jelmo, 1998. Drobnosti českého jihu. s. 25

¹⁶KOŠNAROVÁ, Veronika. Podnikatelský experiment. Návrat románového sešitu v druhé polovině šedesátých let, in: WÖGERBAUER, Michael – PÍŠA, Petr – ŠÁMAL, Petr – JANÁČEK, Pavel a kol. *V obecném zájmu. Cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014*. Sv. 2 / 1938-2014. Praha: Academia, 2015, s. 1283-1294. s. 1284

¹⁷PŘIBÁŇ, Michal. *Česká literární nakladatelství 1949-1989*. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2407-7. s. 439

¹⁸Tamtéž, s. 439

¹⁹PRŠÍNOVÁ, Tamara. *Nakladatelství Růže 1958-1991*. Rudolfov: Nakladatelství Jelmo, 1998. Drobnosti českého jihu. s. 25

²⁰Tamtéž, s.25

²¹Tamtéž, s. 27

²²Tamtéž, s. 27

²³KOŠNAROVÁ, Veronika. Podnikatelský experiment. Návrat románového sešitu v druhé polovině šedesátých let, in: WÖGERBAUER, Michael – PÍŠA, Petr – ŠÁMAL, Petr – JANÁČEK, Pavel a kol. *V obecném zájmu. Cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014*. Sv. 2 / 1938-2014. Praha: Academia, 2015, s. 1283-1294. s. 1285

romány²⁴. Tímto způsobem se na přelomu 60. a 70. let vyřešily problémy ekonomické nezávislosti a svobodného rozhodování o vlastním edičním programu. Navzdory negativní kritice nakladatelství pokračovalo ve vydávání žánrové literatury a přizpůsobilo tomu na sklonku 60. let většinu produkce²⁵. Komerčně úspěšné byly například knihy Petra Nevody *Žlutá jola*, Ludvíka Mühlsteina *Zelená a modrá setkání* a *Vlád'a hlásí finále*, *Pohádky z Pekelce* od Františka Nepila nebo prózy Ivana Nového *Na rybářské stezce*, *Rybářské touhy* a knihy o *Davidkovi*, od Jana Weniga *Márinčina dětství* nebo *Pohádky starého rákosí* Františka Heřmánka²⁶. Menší výjimkou v tomto směřování byla sbírka povídek *Besídka zvláštní školy* spisovatelské dvojice Šimek a Grossmann. Všechny tyto knihy byly čtenářsky populární, kritika je však vnímala opačně. Na začátku 70. let zasáhly politické změny do činnosti nakladatelství, které bylo postupně nucené omezit nebo vyřadit zavedené ediční plány z konce 60. let²⁷. Nebylo to okamžité a redakce toho využila ke zintenzivnění práce. Roky 1969-1970 byly paradoxně nejneprodnějším obdobím z celé éry nakladatelství, které už nikdy nebylo překonáno²⁸. Radikální zásahy výrazně pozměnily podobu prózy, poezie a odborných publikací v politicky angažované tituly, ale bylo vydáno několik výjimečných publikací²⁹. Zastavení ekonomicky úspěšných a oceňovaných edičních projektů ze 60. let, zrušení časopisu *Arch* (1969) a ztráta původního autorského zázemí vedli po roce 1971 k úpadku a proměně nakladatelství na bezvýznamné vydavatelské středisko služebných publikací³⁰. Navíc bylo nakladatelství dáváno ve zprávách pro stranické orgány za příklad nesprávného produkčního vedení vedoucího ke komercionalizaci knižní kultury a špatně zvoleného obchodního směřování, čímž se myslelo sešitové edice a jejich zisky³¹. Nakladatelství nepřestalo s vydáváním populární literatury ani v 70. a 80. letech³². Dokonce se utvořil kolem redakce okruh žánrových autorů detektivek, psychologických románů, četby pro děti a mládež, historické prózy nebo humoristické a reportážní literatury³³. Po roce 1989 nastaly další výrazné vydavatelské změny. Byly

²⁴ PRŠÍNOVÁ, Tamara. *Nakladatelství Růže 1958-1991*. Rudolfov: Nakladatelství Jelmo, 1998. Drobnosti českého jihu. s. 27

²⁵ PRŠÍNOVÁ, Tamara. *Nakladatelství Růže 1958-1991*. Rudolfov: Nakladatelství Jelmo, 1998. Drobnosti českého jihu. s. 23

²⁶ Tamtéž, s. 22

²⁷ Tamtéž, s. 43

²⁸ Tamtéž, s. 44

²⁹ Tamtéž, s. 47-48

³⁰ Tamtéž, s. 47

³¹ KOŠNAROVÁ, Veronika. Podnikatelský experiment. Návrat románového sešitu v druhé polovině šedesátých let, in: WÖGERBAUER, Michael – PÍŠA, Petr – ŠÁMAL, Petr – JANÁČEK, Pavel a kol. *V obecném zájmu. Cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014*. Sv. 2 / 1938-2014. Praha: Academia, 2015, s. 1283-1294. s. 1294

³² Tamtéž, s. 48

³³ PŘIBÁŇ, Michal. *Česká literární nakladatelství 1949-1989*. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2407-7. s. 444

vypracovány nové ediční projekty a plány na zahrnutí zákazných literárních titulů. Začaly velké přípravy, ze kterých vyšel pouhý zlomek. Například zápisník *Rozeta*, který byl koncipován jako pokračovatel *Archu*, zůstal pouze u prvního čísla. Podobně skončila většina plánovaných a ohlášených titulů³⁴.

2.3 Edice

Ediční programy byly důležitou součástí produkce nakladatelství Růže. Edice měly mít ekonomický potenciál a svoji koncepci být schopné překonat regionální rámec a posunout nakladatelství na celostátní úroveň. Po celou první polovinu 60. let se v redakci řešilo zejména programové uchopení knižnic³⁵. Prvními edicemi svědčící o promyšlené koncepci bylo založení reportážní, fejetonistické a společenskovední knižnic *Vltava* (1962-1963, 3 sv.) a *Sondy* (1964)³⁶. Na *Sondy* navázala svým plánovaným rozsahem a výběrem titulů ambiciózní edice *Hlas* (1969-1971), jenže z politických důvodů zanikla na počátku 70. let³⁷. Edice *Venkovský román* byla rozsáhlým dlouhodobým projektem zaměřující se na domácí a zahraniční venkovské romány, vyšly pouze dva svazky³⁸. Mnohem menších rozměrů dosahovala edice *Racek* (1970-1971)³⁹. Naplánovaná byla také edice slučující populárně naučné historické knihy se snahou o navázání na *Zlatý věk Růže* (1966) od Františka Kavky. V 70. a 80. byly všechny plánované ediční projekty zastaveny⁴⁰. Naplánovaly se nové odpovídající politickým požadavkům, které výrazně pozměnili ediční profil nakladatelství. Příkladem budiž edice *Postavy jihočeského dělnického hnutí* (1973-1987, 17 sv.), *Hrdinové práce a vědy* (1978-1983, 4 sv.) nebo *Přední budovatelé socialistické společnosti v jihočeském kraji* (1977-1987)⁴¹. Na přelomu 80. a 90. let se opět změnil ediční program. Nové vedení se

³⁴ PRŠÍNOVÁ, Tamara. *Nakladatelství Růže 1958-1991*. Rudolfov: Nakladatelství Jelmo, 1998. Drobnosti českého jihu. s. 51-52

³⁵ PRŠÍNOVÁ, Tamara. *Nakladatelství Růže 1958-1991*. Rudolfov: Nakladatelství Jelmo, 1998. Drobnosti českého jihu. s. 25

³⁶ Tamtéž, s. 26

³⁷ Tamtéž, s. 443

³⁸ Tamtéž, s. 443

³⁹ Tamtéž, s. 443

⁴⁰ PRŠÍNOVÁ, Tamara. *Nakladatelství Růže 1958-1991*. Rudolfov: Nakladatelství Jelmo, 1998. Drobnosti českého jihu. s. 44-46

⁴¹ PŘIBÁŇ, Michal. *Česká literární nakladatelství 1949-1989*. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2407-7. s. 444

pokusilo navázat na ediční úspěchy z přelomu 60. a 70. let, ale většinou tyto pokusy nebyly ve výsledné realizaci úspěšné⁴².

2.3.1 Sešitové románové edice na sklonu 60. let

Výsledkem redakční diskuze o finanční soběstačnosti a možném prosazení na českém knižním trhu mimo regionální rámec byly přípravy dvou levných sešitových edic na konci 60. let⁴³. Zároveň se hledaly způsoby uvedení populární literatury do struktur oficiální socialistické kultury a nového směřování nakladatelského edičního profilu s potenciálně ziskovými tituly. Po příznivém čtenářském ohlasu vydaných mimo edičních titulů populární četby⁴⁴ dostaly prostor dvě sešitové edice *Česká čtyrkorunovka/Českou četbu a Statečné srdce*. Byly menším odchylkou z dobového literárního diskurzu. Jejich komerční potenciál měl přispět k vydávání vyloženě ztrátových a ekonomicky prodělečných titulů, ačkoliv je literární kritika přijala rozporuplně a často byli obviňováni z obsahu nekvalitní četby, i když si redakční vedení stanovilo hodnotovou laťku a odmítalo přijímat tzv. literární škváry⁴⁵. Na výsledné podobě byla patrná promyšlenost obou edičních projektů⁴⁶. Společně s přecházející edicí *Magnet* (1965) se na českém knižním trhu vyskytla po víc jak jedné dekádě obnovená forma sešitového románu se sponkovým šitím a dvousloupcovým tiskem z rotačky⁴⁷ navazující na tradici meziválečné rodokapsové četby 2. poloviny 30. let. Rozšiřování bylo zajištěno sítěmi prodejních stánků Poštovní novinové služby⁴⁸. Dalo by se vystihnout několik rozdílů mezi obě levnými edicemi z hlediska ceny jednotlivých svazků, ale především vybranými tématy a žánrovým složením. *České čtyrkorunovce* a *České četbě* byla složena ze starších a novějších titulů, povětšinou s regionální tradicí. Edice *Statečná srdce* byla vyloženě knižnice s dobrodružnou literaturou pro

⁴² PRŠÍNOVÁ, Tamara. *Nakladatelství Růže 1958-1991*. Rudolfov: Nakladatelství Jelmo, 1998. Drobnosti českého jihu. s. 51-52

⁴³ PRŠÍNOVÁ, Tamara. *Nakladatelství Růže 1958-1991*. Rudolfov: Nakladatelství Jelmo, 1998. Drobnosti českého jihu. s. 38

⁴⁴ PŘIBÁŇ, Michal. *Česká literární nakladatelství 1949-1989*. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2407-7. s. 442

⁴⁵ KOŠNAROVÁ, Veronika. Podnikatelský experiment. Návrat románového sešitu v druhé polovině šedesátých let, in: WÖGERBAUER, Michael – PÍŠA, Petr – ŠÁMAL, Petr – JANÁČEK, Pavel a kol. *V obecném zájmu. Cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014*. Sv. 2 / 1938-2014. Praha: Academia, 2015, s. 1283-1294. s. 1286

⁴⁶ Tamtéž, s. 1286

⁴⁷ KOŠNAROVÁ, Veronika. Podnikatelský experiment. Návrat románového sešitu v druhé polovině šedesátých let, in: WÖGERBAUER, Michael – PÍŠA, Petr – ŠÁMAL, Petr – JANÁČEK, Pavel a kol. *V obecném zájmu. Cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014*. Sv. 2 / 1938-2014. Praha: Academia, 2015, s. 1283-1294. s. 1286

⁴⁸ PRŠÍNOVÁ, Tamara. *Nakladatelství Růže 1958-1991*. Rudolfov: Nakladatelství Jelmo, 1998. Drobnosti českého jihu. s. 36

mládež. Tyto rozdíly mohou nasvědčovat počáteční obavy redakce z možného nepříznivého přijetí *České čtyrkorunovky*. Přeci jenom sešitová forma románů a rodokapsové četba měli svoje místo v české literárním prostoru ve 30. a částečně ve 40. letech, jenže v 50. letech vymizeli úplně a teď, ve 2. polovině let 60. se měli navrátit. Jedním z takových příznaků obavy by mohla být skutečnost, že redakci levných sešitových edic měli na starosti externisté Stanislav Cífk, Božena Plánská, Ludvík Pokorný a Ludmila Vejsadová⁴⁹.

Navzdory přibývajícím problémům ze strany Jihočeského krajského národního výboru pokračovalo nakladatelství s vydáváním románových sešitů i v roce 1970. Bylo to zdůvodněno vstřícným postojem krajského výboru, který záhy odhalil své plány s oběma sešitovými edicemi⁵⁰. Školská a kulturní komise JKNV sestavila v dubnu 1970 Poznámky k činnosti nakladatelství Růže, kde byly dvě varianty směřování podniku⁵¹. Sešitové edice měli být nadále vydávány, ale redakce zároveň měla pečlivěji vybírat tituly a *Statečná srdce* měla být přetvořena na levnou edici školní četby⁵². Zbytek zprávy týkajících se sešitových edic byl už značně negativní. *Česká čtyrkorunovka/Česká četba* se podle názorů komise příliš podbízela nižšímu vkusu čtenářů⁵³. Nakladatelství se vydáváním obou knihnic odchýlilo od původních nakladatelských principů, jinými slovy se kritizovalo vydávání ekonomicky ziskových titulů, což bylo v rozporu se zásadami, na nichž byla většina nakladatelství založena.

⁴⁹ PŘIBÁŇ, Michal. *Česká literární nakladatelství 1949-1989*. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2407-7. s. 439

⁵⁰ KOŠNAROVÁ, Veronika. Podnikatelský experiment. Návrat románového sešitu v druhé polovině šedesátých let, in: WÖGERBAUER, Michael – PÍŠA, Petr – ŠÁMAL, Petr – JANÁČEK, Pavel a kol. *V obecném zájmu. Cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014*. Sv. 2 / 1938-2014. Praha: Academia, 2015, s. 1283-1294. s. 1292

⁵¹ Tamtéž, s. 1292

⁵² Tamtéž, s. 1292

⁵³ Tamtéž, s. 1292

3 Sešitový román

Poprvé se slovo *rodokaps* objevilo roku 1937 v jednom článku nakladatelské revue *Panorama*⁵⁴. Název byl odvozen od první sešitové knižnice *Romány do kapsy*⁵⁵ z roku 1935, jejímž tvůrcem byl pražský knihkupec Zdeněk Holfeld, která se stala ve 2. polovině 30. let vzorem pro ostatní levné sešitové edice. Původně se zkratka *Rodokaps* vymezovala na westernové sešity⁵⁶, později se význam rozšířil na všechny žánry, a tedy celý jeden druh populárního čtiva meziválečného období⁵⁷. Název získal ještě dva významy. Byl ztotožňován s estetickou kategorií, bez umělecké hodnoty spadl do tzv. pokleslé literatury⁵⁸. Poslední význam souvisel s publikačním časopiseckým typem⁵⁹, kam byl řazen kvůli své formální podobě, výrobě, periodicitě nebo výhodné novinové distribuci⁶⁰. Jednalo se o tzv. *kvazičasopisy*⁶¹, časopisecké knižnice spojující beletristický a publicistický text.

Od svých počátků byly sešitové romány koncipovány tak, aby obsahově a formálně poskytl nenáročnou četbu, čtenáři nemuseli chodit do knihoven nebo veřejných čítáren a sloužili jako doplnění volného času, čemuž měla odpovídat jejich tvarová podoba a možnost nosit je po kapsách, respektive náprsních kapsách svrchníků, kam paradoxně nezapadaly⁶². Plánovalo se, že sešity budou sloužit k jednomu přečtení a poté budou odstraněny⁶³. Nepočítalo se s jejich ukládáním do knihoven nebo archivů, ostatně tvarově se nehodily k zařazování, nebylo možné je postavit tak jako ostatní knihy⁶⁴. „Svým způsobem se tedy *rodokaps* obracel k člověku města, k člověku bez knihovny, a třeba i bez domova, k člověku na cestách, který

⁵⁴ JANÁČEK, Pavel a Michal JAREŠ. *Svět rodokapsu: komentovaný soupis sešitových románových edic 30. a 40. let 20. století*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0640-2. s. 13

⁵⁵ JANÁČEK, Pavel. *Literární brak: operace vyloučení, operace nahrazení, 1938-1951*. Brno: Host, 2004. Teoretická knihovna. ISBN 80-7294-129-1. s. 74

⁵⁶ JANÁČEK, Pavel a Michal JAREŠ. *Svět rodokapsu: komentovaný soupis sešitových románových edic 30. a 40. let 20. století*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0640-2. s. 13

⁵⁷ POLÁČEK, Jiří. *Průhledy do české literatury 20. století*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2000. ISBN 80-7204-162-2. s. 161

⁵⁸ JANÁČEK, Pavel a Michal JAREŠ. *Svět rodokapsu: komentovaný soupis sešitových románových edic 30. a 40. let 20. století*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0640-2. s. 13

⁵⁹ Tamtéž, s. 13

⁶⁰ Tamtéž s. 229

⁶¹ Tamtéž s. 16

⁶² Tamtéž, s. 15

⁶³ Tamtéž, s. 15

⁶⁴ Tamtéž, s. 16

minulost neschraňuje, ale zbavuje se jí, k poutníku přítomností, čekateli budoucnosti, krátce – k obyvateli moderní doby.“⁶⁵. Byla to jednoduchá a novátorská vize, která přispěla do procesu demokratizace písemnictví a rozmachu spotřební kultury ale narazila na odmítavý přístup k odstraňování sešitů po přečtení a celkový tradiční koncept knihy a čtenářství⁶⁶. To nakonec vedlo k uschovávání sešitů a možná právě proto jsou známy dodnes⁶⁷.

3.1 Podoba sešitů

Sešitové romány byly reprezentativním médiem populární literatury⁶⁸, ale netvořily samostatnou literární kategorii⁶⁹. Mohli se slohově nebo žánrově prolínat s ostatními formami populární četby. Pro rychlé přečtení nebyly románové sešity rozsáhlé a většinou se počtem vešly pod 100 stran rukopisu⁷⁰. Tvarově se podobaly skutečným sešitům, přičemž se používaly různé kvartové, osmerkové nebo šestnáctkové formáty. Zároveň texty byly kvůli čitelnosti zalomeny do dvou sloupců na jedné straně⁷¹. Vše bylo řešeno tak, aby bylo možné přečíst románový sešit doslova na jeden zátah. Pro udržení čtenářovi pozornosti a zároveň napínat jeho očekávání měli fungovat krátké kapitoly, správně zvolené vypravěčské techniky a nenáročná jazyková rovina⁷².

Modelace hlavních postav, zápletek, míst nebo tématu spíše náležela ke konkrétním populárním žánrům než k rodokapsové četbě. Z toho je patrné, že samy románové sešity ani tak netíhly k šablonovitosti, jako spíše na ně aplikovaná žánrová četba s všemi možnými stylistickými, tematickými nebo žánrovými pravidly⁷³. Autoři a autorky většinou reflektovali velmi závažná aktuální témata⁷⁴, například národní krizi na konci 30. let nebo se zajímali a popularizovali dobové fenomény životního stylu z přelomu 20. a 30. let, novinky a vynálezy s přidanými nadšenými nebo varovnými komentáři⁷⁵. Rodokapsové četbě byla vytýkána

⁶⁵ Tamtéž s. 15

⁶⁶ JANÁČEK, Pavel a Michal JAREŠ. *Svět rodokapsu: komentovaný soupis sešitových románových edic 30. a 40. let 20. století*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0640-2. s. 15

⁶⁷ Tamtéž, s. 15

⁶⁸ JANÁČEK, Pavel. *Literární brak: operace vyloučení, operace nahrazení, 1938-1951*. Brno: Host, 2004. Teoretická knihovna. ISBN 80-7294-129-1. s. 229

⁶⁹ JANÁČEK, Pavel a Michal JAREŠ. *Svět rodokapsu: komentovaný soupis sešitových románových edic 30. a 40. let 20. století*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0640-2. s. 28

⁷⁰ Tamtéž, s. 21

⁷¹ Tamtéž, s. 20

⁷² Tamtéž, s. 28

⁷³ Tamtéž, s. 28

⁷⁴ JANÁČEK, Pavel. *Literární brak: operace vyloučení, operace nahrazení, 1938-1951*. Brno: Host, 2004. Teoretická knihovna. ISBN 80-7294-129-1. s. 251

⁷⁵ JANÁČEK, Pavel a Michal JAREŠ. *Svět rodokapsu: komentovaný soupis sešitových románových edic 30. a 40. let 20. století*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0640-2. s. 15

nepevnost a nesoudržnost, ve skutečnosti se to neřešilo. Hlavním účelem sešitových edic bylo poskytnout jednoduchou a zábavnou četbu za nízkou cenu.

3.2 Přijímání a odmítání

Sešitové romány byly po celou dobu vydávání na periferii literární komunikace. Většinou se kritizoval charakter média, možnosti jednorázového použití a čtenářské nenáročnosti⁷⁶. Rodokapsové sešity měly nevýhodu, že byly zahrnuty do mohutné kampaně vedené proti populární literatuře a tzv. literárnímu braku, která měla dlouhodobou tradici a výtky byly většinou zavádějící⁷⁷. Problematická byla sama definice literárního braku. Románové sešity se udržely po celou polovinu 30. let a částečně byly vydávány také ve 40. letech, i když období protektorátu znamenal velký zásah do sešitové tvorby, který vedl k úřednímu zrušení těsně před koncem války. V poválečném období 1945-1948 se utvářel racionální a kulturně normativní rámec programu tzv. ideální literatury, která s rodokapsy a triviální literaturou nepočítala⁷⁸. Většina prvorepublikových sešitových edic v tomto období nebyla obnovena v rámci postupného vytlačování populární četby z literární komunikace⁷⁹.

Náhradou za neobnovené knižnice byla ediční řada *Románové novinky* (1946-1951), která měla postupně opouštět od vydávání románových sešitů⁸⁰. Kampaně proti populární literatuře, která z nově budované perspektivy škodila národní kultuře, vyvrcholily na přelomu 40. a 50. let, kdy po razantních zásazích státní moci a radikální redukci knižního trhu vymizely ze scény⁸¹. Tyto zákroky byly podpořeny znárodnovacím zákonem, přesněji zákonem č. 94/1949 Sb. o vydávání a rozšiřování knih, hudebnin a jiných neperiodických publikací⁸². Jinými slovy to byly základy budoucí ediční politiky závislé na přidělování papíru a schvalování edičních plánů. Došlo ke zrušení soukromých nakladatelství a zestátnění knihkupecké sítě na následujících 40 let⁸³.

Rodokapsová četba a ostatní formy triviálního čtiva neměly místo v nově prosazovaném

⁷⁶ JANÁČEK, Pavel a Michal JAREŠ. *Svět rodokapsu: komentovaný soupis sešitových románových edic 30. a 40. let 20. století*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0640-2 s. 29

⁷⁷ Tamtéž, s. 80-83

⁷⁸ Tamtéž, s. 152-154

⁷⁹ POLÁČEK, Jiří. *Průhledy do české literatury 20. století*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2000. ISBN 80-7204-162-2. s. 158

⁸⁰ Tamtéž, s. 158

⁸¹ JANÁČEK, Pavel. *Literární brak: operace vyloučení, operace nahrazení, 1938-1951*. Brno: Host, 2004. Teoretická knihovna. ISBN 80-7294-129-1. s. 149-151

⁸² Tamtéž, s. 193-194

⁸³ JANÁČEK, Pavel. *Literární brak: operace vyloučení, operace nahrazení, 1938-1951*. Brno: Host, 2004. Teoretická knihovna. ISBN 80-7294-129-1. s. 193-194

socialistickém ideálu nevertikálně členěné literatury⁸⁴. Zřejmě by ale byly nadále vydávány. „Brak se v prostoru budovatelské literární kultury stal doslav tabu – nemyslitelnou, neúnosnou kategorií“⁸⁵. Vydávání sešitových knižnic bylo obnoveno s politickým a kulturním uvolňováním a změnou přístupu k populární literatuře až ve 2. polovině 60. let. Formu sešitových edic a koncepci rodokapsové četby využilo na přelomu 60. a 70. let českobudějovické nakladatelství Růže.

3.3 Žánrové složení

Může to vypadat, že společně se sešitovými románovými edicemi se do české literární komunikace ve 30. a 40. let dostala žánrová literatura. Jenže sešitové romány nebyly v tomto ohledu novátorské. Jenom navazovaly na předchozí vývoj populárních žánrů⁸⁶.

Byla to různorodá nabídka atraktivního čtiva domácí a zahraniční provenience, která se velmi odlišovalo od jiných okruhů české literární scény. Například původně americké westerny, česká detektivní próza, velmi frekventované dobrodružné romány a jejich námořnické, špionážní nebo letecké varianty⁸⁷. Dále byly do sešitových knižnic řazeny humoristické, vědeckofantastické, sportovní nebo sentimentální romány⁸⁸.

Většina z těchto žánrů se navrátila v nezměněné podobě ve 2. polovině 60. let. Jak se ukázalo, čtenářsky byly dobrodružná a žánrová literatura velmi populární. Důvodem této popularity mohla být jejich neměnnost. Většinou žánrová pravidla zůstávala zachována anebo v menší míře obměňována. Populárních žánrů může být mnoho, a ještě více jejich variant a kombinací. Do následujícího výčtu byly zařazeny ty žánry, které tvořily základ dvou sešitových knižnic nakladatelství Růže na sklonku 60. let.

3.3.1 Westerny

⁸⁴Tamtéž, s. 17

⁸⁵JANÁČEK, Pavel. *Literární brak: operace vyloučení, operace nahrazení, 1938-1951*. Brno: Host, 2004. Teoretická knihovna. ISBN 80-7294-129-1. s. 193-194, s. 204

⁸⁶JANÁČEK, Pavel a Michal JAREŠ. *Svět rodokapsu: komentovaný soupis sešitových románových edic 30. a 40. let 20. století*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0640-2. s. 29-30

⁸⁷POLÁČEK, Jiří. *Průhledy do české literatury 20. století*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2000. ISBN 80-7204-162-2. s. 162-166

⁸⁸Tamtéž, s. 162-166

Westerny byly populárním a nejnepřítivějším žánrem sešitových románových edic⁸⁹. Kovbojky a indiánky tvořily základ prvních sešitových edic. Později byl patrný vliv americké populární četby.

I když tento žánr působil jednotně ve skutečnosti byl dělen na dvě skupiny. První skupinu tvořily tzv. kovbojské romány⁹⁰ situované do mexicko-amerického prostředí či dobytčářských oblastí Spojených států. Na český knižní trh byly uváděny nejprve překladové texty. Právě z těchto překladových textů se přejímaly za vzor zápletky, postavy a témata běžně používaná v amerických westernech. Nejvíce byly příběhy vystavěny na zápletkách o vyhánění z půdy, boji drobných osadníků proti velkým korporacím, nezákonné uzurpace dědičných práv, krevní msty, nájezdů loupeživých band, budování železnic nebo přepadávání bank⁹¹. Druhou skupinu tvořily tzv. zlatokopky neboli dobrodružné příběhy z Kanady a Aljašky, kde bylo ústředním tématem hledání zlata. Namísto postav kovbojů vystupovaly v těchto westernech lovci, kurýři, obchodníci nebo důstojníci místních policejních sborů⁹².

Westernové sešity byly většinou psané do volných románových sérií, v nichž byla hlavní postava a snaha budovat pevněji komponovaný románový cyklus s epickým obloukem⁹³. Ambicióznější autoři se snažili o vytvoření literárně prestižnějšího útvaru trilogie⁹⁴.

3.3.2 Kriminální, detektivní a gangsterské romány

Velmi populárním žánrem sešitových edic byla kromě westernů také kriminální četba s mnoha variantami klasických detektivek nebo detektivních thrillerů⁹⁵. V těchto příbězích často bylo nějaké tajemství.

Podstatné pro fungování detektivní četby bylo, aby hlavní hrdina předváděl svoji statečnost, pronásledoval zločince nebo odhalil zločinné spiknutí⁹⁶. Klasické detektivky se odehrávaly v domácím prostředí, případně mohli mít kosmopolitní ráz, a to měla kriminální četba blízko ke špionážním románům využívajících podobných zápletek⁹⁷. Oblíbené bylo

⁸⁹ JANÁČEK, Pavel a Michal JAREŠ. *Svět rodokapsu: komentovaný soupis sešitových románových edic 30.a 40. let 20. století*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0640-2. s. 30-32

⁹⁰ JANÁČEK, Pavel a Michal JAREŠ. *Svět rodokapsu: komentovaný soupis sešitových románových edic 30.a 40. let 20. století*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0640-2. s. 30-32

⁹¹ Tamtéž, s. 30-32

⁹² Tamtéž, s. 30-32

⁹³ Tamtéž, s. 30-32

⁹⁴ Tamtéž, s. 30-32

⁹⁵ Tamtéž, s. 30-32

⁹⁶ Tamtéž, s. 30-32

⁹⁷ Tamtéž, s. 30-32

umístění západoevropských metropolí. Před první světovou válkou bylo populární využívat schéma o střetu Čech se světem, ve větším měřítku o střetnutí Západu s Orientem, který byl popisován jako tajemná oblast. Za druhé světové války se špionážní četba zabývala soubojem Čech a ostatních evropských států s Německem, po válce se pak autoři zabývali střety protinacistického a protifašistického odboje. V žánrovém syžetu populární literatury meziválečného a protektorátního období se používalo také negativní zobrazení sovětských mocenských zájmů a celkový negativní přínos bolševické revoluce, což byl opačný přístup, než jaký převládá u modernistických proudů české literatury⁹⁸. V období protektorátu, přesněji v letech 1942 a 1944, pronikaly do sešitové detektivní produkce prvky humoru a komiky, v některých případech byly vydávány takřka parodické detektivky s hrdinkami⁹⁹.

Velmi podobné a často i provázané s kriminální četbou byla gangsterská próza, která se stále velmi populární mezi čtenáři. Gangsterky se věnovali především organizovanému zločinu ve Spojených státech, který byl pro české čtenáře fascinující a zprostředkovával jim chvíle, kdy se s antagonisty mohli ocitnout na druhé straně zákona¹⁰⁰. Gangsterské romány měli jednoduché příběhové schéma o společenském a morálním vzestupu a pádu antagonisty v pozici gangsterského vůdce. Autoři kriminálních románových sešitů se snažili o podobné budování románových sérií s ústřední postavou jako tomu bylo u westernů.

3.3.3 Dobrodružné žánry

Dobrodružné romány měly blízko k westernům. Na přelomu 30. a 40. let měli podobné zastoupení v rodokapsech jako westerny. Dobrodružná četba neměla jednotný rámec a dělila se do různých subžánrů nebo vyloženě samostatných žánrů, v nichž byly zřetelné dobrodružné prvky. Tak tomu bylo v případě detektivní, špionážní nebo gangsterské četby. Z toho vyplývá, že hranice mezi jednotlivými žánry nebyly pevně vymezeny a docházelo tak k častému prolínání¹⁰¹. Do celkového souhrnu této populární četby patřily také letecké i námořnické romány a vědecko-fantastická literatura, v podstatě také westerny přejímaly mnohé prvky známé z dobrodružné četby¹⁰².

Oblíbené z této skupiny dobrodružných žánrů byly letecké a námořnické romány,

⁹⁸ JANÁČEK, Pavel a Michal JAREŠ. *Svět rodokapsu: komentovaný soupis sešitových románových edic 30. a 40. let 20. století*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0640-2. s. 30-32, s. 30-32

⁹⁹ Tamtéž, s. 30-32

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 30-32

¹⁰¹ Tamtéž, s. 30-31

¹⁰² Tamtéž, s. 30-32

v nichž se pracovalo se syžetovým schématem nebezpečné cesty po vodě a ve vzduchu, obvykle se protagonisté ocitaly v konfliktu s přírodními živly nebo piráty. Pirátské motivy a lupičské příběhy byly oblíbené¹⁰³. Dalšími příklady bylo vyprávění o dobrodružných cestách jejichž cílem bylo objevení pokladů v neznámých a nebezpečných zemích. Do skupiny dobrodružné četby patřily částečně i vojenské romány, ve kterých bylo ústředním tématem cizinecké legie. V případě vědecko-fantastických románů byly ústředním motivem a hlavní zápletkou vynálezy, ať už se jednalo o kovy, stroje, chemické látky nebo leteckou techniku¹⁰⁴. Kromě toho se v tomto typu žánrové četby vyskytovaly dystopie jejichž středobodem byly tzv. války světů, planetární revoluce nebo globální proměny. Utopie dostaly v sešitových edicích prostor za války a především v 50. letech v podobě budovatelských utopií¹⁰⁵.

3.3.4 Menšinové žánry

Sportovní četba tvořila většinou žánrový rámec kriminálních a detektivních románů tak, že do sportovní četby přidávala kriminální zápletku. Hlavní postavy byly profesionální sportovci a příběhy se odehrávaly v prostředí boxu, dostihů, automobilových závodů nebo leteckých soutěží¹⁰⁶.

Studentské romány byly podobnou žánrovou menšinou rodokapsové četby. Vyprávění věnovalo pozornost vztahům mezi mladými lidmi, často to byly dvě mužské postavy. Podobný vypravěčské řešení se uplatňovalo v sentimentálních prózách, kdy byl z perspektivy mužských postav sledován život hlavní hrdinky.

Humoristická próza většina neměla samostatnou románovou podobu s plně fungujícím dějem, postavami a zápletkou. Nicméně byly humorné prvky patrné v dobrodružných nebo kriminálních sešitech¹⁰⁷.

¹⁰³JANÁČEK, Pavel a Michal JAREŠ. *Svět rodokapsu: komentovaný soupis sešitových románových edic 30.a 40. let 20. století*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0640-2. s. 30-32

¹⁰⁴Tamtéž, s. 30-32

¹⁰⁵Tamtéž, s. 31

¹⁰⁶Tamtéž, s. 31

¹⁰⁷Tamtéž, s. 35

3 Literární žánr

Žánry jsou otevřený systém kódů¹⁰⁸ rámujiících skupinu literárních děl s podobnými znaky¹⁰⁹. Zároveň jsou organickou a dynamickou formou literárního světa, u které dochází k neustálému vývoji. Nelze je uzavřít do pevných tvarů a mantinelů, ani organizovat podle systému žánrových znaků a pravidel¹¹⁰. Jedná se o rozsáhlou a nepřehlednou síť plnou znaků a kódů, které se podílí na významové výstavbě tím, že vystupují napříč literárním dílem¹¹¹.

Samotný žánr jako pomyslný útvar je možné rozdělit na obecně platné centrum s pevně stanovenými základy a proměnlivými okrajovými sférami¹¹², vzniká tak forma žánrové hybridity¹¹³, jinými slovy žádné dílo většinou nikdy úplně nezapadne do žánru. Obecně platí, že literární žánry, zvláště v kontextu rodokapsových sešitů, se mohou volně pohybovat napříč vertikální osou. Čím níž se posouvají, tím dochází k zachování žánrových pravidel¹¹⁴ a základů žánrové literatury.

3.1 Žánrová varianta

Literární strukturu je možné hierarchicky rozdělit podle tří základních genologických rovin: druh-žánr-subžánr¹¹⁵. Na střední úrovni se nachází literární žánry a nejnižše položenou jednotkou jsou nejméně abstraktní žánrové varianty neboli subžánry¹¹⁶, které označují tematické varianty daného žánru¹¹⁷. Sešitový román by se dal považovat za zvláštní žánr a jeho variantu. Problém je v tom, že se nejednalo o klasický románový útvar, alespoň ne rozsahově. Přídavné jméno sešitový mělo ve spojení s románem spíše zesměšňující charakter. Jinak se

¹⁰⁸ ŠIDÁK, Pavel. *Úvod do studia genologie: teorie literárního žánru a žánrová krajina*. Praha: Akropolis, 2013. ISBN 978-80-7470-040-8. s. 68

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 76

¹¹⁰ Tamtéž, s. 82

¹¹¹ Tamtéž, s. 68

¹¹² Tamtéž, s. 74

¹¹³ NÜNNING, Ansgar, Jiří TRÁVNÍČEK a Jiří HOLÝ, ed. *Lexikon teorie literatury a kultury: koncepce – osobnosti - základní pojmy*. Brno: Host, 2006. ISBN 80-7294-170-4. s. 316-317

¹¹⁴ ŠIDÁK, Pavel. *Úvod do studia genologie: teorie literárního žánru a žánrová krajina*. Praha: Akropolis, 2013. ISBN 978-80-7470-040-8. s. 204

¹¹⁵ Tamtéž, s. 15

¹¹⁶ Tamtéž, s. 18

¹¹⁷ Tamtéž, s. 96

význam slova rodokaps vztahoval na označení prvorepublikových edic a zapadalo více do edičního než genologického rámce¹¹⁸.

3.2 Románové sešity a populární literatura

Románové sešity byly jako literární nosič populárních žánrů řazeny z genologického hlediska vertikálního členění do okruhu nízké literatury nacházející se v tradiční protikladné pozici vůči vysoké neboli umělecké literatuře¹¹⁹. Namísto náročného výrazu se od nich očekávala jednoduchá četba. S jejich charakterem se skloňovaly definice jako braková, masová, nekvalitní a schematická, typická pro svou popularitu, triviálnost a konzumnost¹²⁰.

Od příběhů se očekávalo zobrazení bezkonfliktního svět, ve kterém zvítězí dobro. V meziválečném období byly rodokapsy považovány za tzv. literární brak¹²¹, tedy něco vadného a škodlivého¹²². Pojem rodokaps byl také více chápán jako hanlivé slovo a přibývalo další nelichotivých označení¹²³. Důvod takového nahlížení na sešitové romány byl nenáročný vypravěčský styl, rychlý dějový spád, jednorozměrné postavy, nepropracované a opakující se zápletky, vyhocené výrazivo, efektivita a důraz na emoce atd. Zároveň nabízeli čtenářům zábavu a lákavý pocit vypravit se s postavami za dobrodružstvím. Dobrodružné žánry tvořily základ sešitových edic a populární literatury. Nejednotnost tohoto žánru je patrná na všech jeho možných variantách v podobě kovbojek, indiánek, námořnických, pirátských a leteckých románů nebo špionážní prózy¹²⁴.

¹¹⁸ ŠIDÁK, Pavel. *Úvod do studia genologie: teorie literárního žánru a žánrová krajina*. Praha: Akropolis, 2013. ISBN 978-80-7470-040-8 s. 213

¹¹⁹ Tamtéž, s. 202-209

¹²⁰ POLÁČEK, Jiří. *Průhledy do české literatury 20. století*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2000. ISBN 80-7204-162-2. s. 155

¹²¹ VLAŠÍN, Štěpán, ed. *Slovník literární teorie*. 2. rozš. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1984. s. 49

¹²² JANÁČEK, Pavel. *Literární brak: operace vyloučení, operace nahrazení, 1938-1951*. Brno: Host, 2004. Teoretická knihovna. ISBN 80-7294-129-1. s. 21

¹²³ Tamtéž, s. 75

¹²⁴ POLÁČEK, Jiří. *Průhledy do české literatury 20. století*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2000. ISBN 80-7204-162-2. s. 162-166

4 Česká čtyřkorunova/Česká četba

První ediční svazky se objevily v roce 1968. Byl to speciální ediční projekt zaštiťovaný ředitelem Václavem Vejsadou a znamenal velký komerční úspěch, navíc se svojí koncepcí prezentoval jako čtení pro rodinu¹²⁵. Edice byla pojmenována podle prodejní ceny 4 Kčs, teprve po zvýšení na 5 Kčs byl názvem během 2. ročníku změn na *Českou četbu*. Sešity vycházely v letech 1968-1971 s celkovým počtem 29 titulů ve 36 svazcích o desetitisícových nákladech se 100 000 výtisky¹²⁶, z toho nejvyšší nákladu dosáhnul titul *Tanec rábů* Niny Bonhardové¹²⁷. Rozsáhlejší tituly byly často rozděleny do dvou až třech svazků¹²⁸.

Redakčním záměrem a opěrným bodem edice bylo vydávání atraktivních děl populární literatury, které měli zajistit čtenářský zájem, ale prostor dostali také starší tituly od Jaroslav Žáka, A.C. Nora nebo Karla Klostermanna. Dále se redakce snažila představit čtenářům tvorbu režimem proskribovaných a na cenzurní index umístěných autorů¹²⁹. Tomu mělo sloužit paratextové tematizování dřívějších postihů a cenzurních zásahů¹³⁰. „Stigma zákazu tu patrně vyvolávalo silný efekt přitažlivosti, který nesouvisel s uměleckou hodnotou tabuizovaných děl a autorů, a bylo využíváno mimo jiné i k reklamním účelům“¹³¹. Tímto způsobem spontánně vzniknul velmi diferencovaný neoficiální kánon nacházející se v přímé opozici vůči tomu oficiálnímu¹³².

Koncepčně knižnice byla rozdělena na žánry a umělecké tendence, které byli odmítány režimem. Například žánry detektivní, humoristické, dobrodružné, ale také tvorba katolických nebo ruralistických spisovatelů Jaroslava Durycha, Josef Knapa nebo Františka Křeliny. Ve výsledné podobě to byla široká nabídka starších a novějších titulů české literatury. Většinou to

¹²⁵ PŘIBÁŇ, Michal. *Česká literární nakladatelství 1949-1989*. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2407-7. s. 443

¹²⁶ KOŠNAROVÁ, Veronika. Podnikatelský experiment. Návrat románového sešitu v druhé polovině šedesátých let, in: WÖGERBAUER, Michael – PÍŠA, Petr – ŠÁMAL, Petr – JANÁČEK, Pavel a kol. *V obecném zájmu. Cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014*. Sv. 2 / 1938-2014. Praha: Academia, 2015, s. 1283-1294. s. 1290

¹²⁷ PRŠÍNOVÁ, Tamara. *Nakladatelství Růže 1958-1991*. Rudolfov: Nakladatelství Jelmo, 1998. Drobnosti českého jihu. s. 35

¹²⁸ KOŠNAROVÁ, Veronika. Podnikatelský experiment. Návrat románového sešitu v druhé polovině šedesátých let, in: WÖGERBAUER, Michael – PÍŠA, Petr – ŠÁMAL, Petr – JANÁČEK, Pavel a kol. *V obecném zájmu. Cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014*. Sv. 2 / 1938-2014. Praha: Academia, 2015, s. 1283-1294. s. 1290

¹²⁹ Tamtéž, s. 1287

¹³⁰ Tamtéž, s. 1287

¹³¹ Tamtéž, s. 1287

¹³² Tamtéž, s. 1287

byly reedice knih převážně lidových románů z přelomu 19. a 20. století nebo z 20. a 40. let, základní díla populární literatury konce 19. století, ale také romány význačných spisovatelů meziválečného období, které se orientovaly na populární žánry a jejich různé variace¹³³. Do této skupiny patřily tituly *Muž se psem* od Zdeňka Jirotky, Čapkova *Továrna na absolutno* a *Hráči* od Karla Poláčka¹³⁴. V neposlední řadě byly v rámci edice vydány debutové tituly, původně z období před rokem 1948¹³⁵. Prostor dostali i regionální autoři Vladimír Michal a Nina Bonhardová¹³⁶. Výtvarnou podobu realizoval Aleš Krejča¹³⁷.

Redakce vypracovalo rozsáhlý ediční plán, který počítal s fungováním edice na dlouhodobé období, to se však změnilo po mocenském zásahu na počátku 70. let¹³⁸. Po celou dobu vydávání byla knižnice přijímána literární kritikou rozporuplně. Negativa se týkala například formátu románového sešitu, naproti tomu mezi čtenáři zaznamenala úspěch a zajistila nakladatelství ekonomickou prosperitu¹³⁹. Nepřímo potvrdila skutečnost stále potřebné populární literatury v knižní kultuře.

¹³³ KOŠNAROVÁ, Veronika. Podnikatelský experiment. Návrat románového sešitu v druhé polovině šedesátých let, in: WÖGERBAUER, Michael – PÍŠA, Petr – ŠÁMAL, Petr – JANÁČEK, Pavel a kol. *V obecném zájmu. Cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014. Sv. 2 / 1938-2014*. Praha: Academia, 2015, s. 1283-1294. s. 1289

¹³⁴ Tamtéž, s. 1289

¹³⁵ Tamtéž, s. 1289

¹³⁶ PŘIBÁŇ, Michal. *Česká literární nakladatelství 1949-1989*. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2407-7. s. 443

¹³⁷ PRŠÍNOVÁ, Tamara. *Nakladatelství Růže 1958-1991*. Rudolfov: Nakladatelství Jelmo, 1998. Drobnosti českého jihu. s. 35

¹³⁸ KOŠNAROVÁ, Veronika. Podnikatelský experiment. Návrat románového sešitu v druhé polovině šedesátých let, in: WÖGERBAUER, Michael – PÍŠA, Petr – ŠÁMAL, Petr – JANÁČEK, Pavel a kol. *V obecném zájmu. Cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014. Sv. 2 / 1938-2014*. Praha: Academia, 2015, s. 1283-1294. s. 1290

¹³⁹ Tamtéž, s. 1290

4.1 Jaroslav Žák: Pan Posleda, přítel študáků

4.1.1 Téma

Na začátku příběhu¹⁴⁰ hlavní hrdina prohraje ve hře s ostatními dětmi, následně na to se mu zjeví malý dědeček s plnovousem. To je pan Posleda, který má chlapci sloužit a chránit ho. Zároveň se na pozadí příběhu začínají odehrávat aktivity vedoucí k razantním změnám vedení a poměrů na jedné pražské škole.

4.1.2 Kompozice

Vyprávění se pohybuje jednoznačně chronologicky do začátku, přes prostředek až do konce. Nestane se, že by se zastavilo a zaměřilo na události předcházející ději. Pracuje se s běžným rodokapsovým kompozičním schématem¹⁴¹, který klade důraz na jednoduchost a nenáročnost při čtení. Vše je uspořádáno řetězově za sebou s neustálým gradováním jednotlivých událostí. Kapitoly na sebe navazují, opakuje se v tom princip ustálený mezi románovými sešity: kapitola skončí v tom okamžiku, v němž se příběh zdramatizuje, aby se následně pokračovalo v nadcházející a udržovalo to napětí.

4.1.3 Jazyk

Volba jazykových prostředků v tomto případě nevybočuje z noremně používané spisované češtiny. Jednotlivé jazykové složky jsou uspořádány tak, aby se četly snadno a rychle. Věty se občas střídají mezi kratšími a dlouhými souvětími. V textu se také několikrát objeví pojmenování nadpřirozených bytostí. Právě s pomocí těchto cizích pojmenování a neologismů je možné rozlišovat hranice mezi fantastičností a realitou.

¹⁴⁰ ŽÁK, Jaroslav a Vlastimil RADA. *Pan Posleda, přítel študáků*. 3. vyd. České Budějovice: Nakladatelství České Budějovice, 1968. Česká čtyřkorunovka. s. 1-94

¹⁴¹ JANÁČEK, Pavel a Michal JAREŠ. *Svět rodokapsu: komentovaný soupis sešitových románových edic 30. a 40. let 20. století*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0640-2.

4.1.4 Vypravěčské hledisko

Vypravěč je vševědoucí¹⁴². Má přehled o všem, co se děje, zároveň zná události, které se odehrály v minulosti, ale mají vliv na současné dění. Z vypravěčské perspektivy je zajímavé a na poměry sešitové tvorby neobvyklé, že vypravěč se nejprve zaměří a sleduje celý úvod a první část z pohledu hlavní postavy. Teprve v prostřední části, ve které se vyprávění přesouvá do prostoru střední školy tato perspektiva z pohledu jedné postavy jakoby zaniká a vypravěčské hledisko je přesunuto na kolektiv žáků a učitelů, po většinu trvání příběhu tento stav zůstává.

4.1.5 Žánrový kontext

Přesné žánrové vymezení není možné. Kombinují se tu tři základní žánry populární literatury. Prvotně je to literatura pro děti a mládež. Ústředními postavami jsou dětské hrdinové. Další je výrazný fantaskní nebo pohádkový aspekt. Racionální a iracionální prvky jsou na stejné úrovni. Tento žánr je specifický svým téměř archetypálním schématem souboje dobra a zla. Fantastičnost zastupuje pan Posleda ztělesňující dobro a černokněžník Labašta jako esence zla. Do příběhové struktury jsou zasazeny také jiné nadpřirozené bytosti. Fantaskní žánr je kompozičně propojen se syžetem¹⁴³. Čím víc se stupňuje, tím se odhaluje více nadpřirozena. Třetí žánrovou rovinu tvoří humoristický prvek, který je přítomný, když ve fikčním světě vystupuje Posleda a nadpřirozené bytosti. Dodává to vyprávění nadhled, aby mohla fantastičnost fungovat. Zároveň příběh genologicky¹⁴⁴ rámuje dobrodružný žánr. Hlavní hrdina zažívá mnoho dobrodružství, se kterými se dokáže vypořádat. Například porážku zlého černokněžníka a vítězství dobra.

4.1.6 Tematický kontext

Zvoleným tématem a práci s nadpřirozenými motivy se *Pan Posleda, přítel študáků* neodlišuje od zbytku edice. Vychází z rodokapsové poetiky¹⁴⁵ znamenající příběhovou

¹⁴² VLAŠÍN, Štěpán, ed. *Slovník literární teorie*. 2. rozš. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1984. s. 405-406

¹⁴³ Tamtéž, s. 371-372

¹⁴⁴ ŠIDÁK, Pavel. *Úvod do studia genologie: teorie literárního žánru a žánrová krajina*. Praha: Akropolis, 2013. ISBN 978-80-7470-040-8.

¹⁴⁵ JANÁČEK, Pavel a Michal JAREŠ. *Svět rodokapsu: komentovaný soupis sešitových románových edic 30. a 40. let 20. století*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0640-2. s. 18-24

jednoduchost, střet kladných a záporných postav a vítězství dobra. Témata z literatury pro děti a mládež, dobrodružné a fantaskní četby či humoristické prózy vytváří koherentní celek, aniž by se vyprávění rozpadalo na jednotlivé motivy a témata. Pouze fantaskní rovina by mohla působit cize, kdyby nebylo podána humornou formou.

Všechno začíná hrou, na jejímž konci se zjeví pan Posleda, bájná bytost. Jedná se klasickou situaci známou z pohádek nebo fantasy literatury. Fantaskní prvky a motivy tak začnou pronikat do reality fikčního světa. Hlavním hrdina musí řešit problémy, jak Posledu skrýt před rodinou nebo ve škole. V domácnosti protagonisty dojde k většímu zásahu fantaskních jevů. Tím se odhalí neviditelný svět. Dochází k různým incidentům, které Posleda musí napravit. Vypravěč odhalí, že Posledu ostatní bytosti respektují. Postavy dospělých se snaží tato narušení reality odůvodňovat racionálně. Fantaskní element v dalších kapitolách dostane více prostoru, až se stane legitimní součástí fikčního světa. Podstatná část příběhu se odehrává ve škole, kam chodí hlavní protagonista. Na první pohled to vypadá jako klasická střední škola, s typickým učitelským osazenstvem a studentstvem. Studenti řeší problémy s učením nebo učitelským sborem. Pan Posleda se vydává za školního inspektora, vyprávění tak získává komické momenty. Dělá si z učitelů legraci, napomáhá dětem při zkoušení atd. Učitelé to považují za vychytralý trik, jak se mají nacytat, což dodává vyprávění další humorné rozměry. Fabulačně se pracuje s celou škálou podobných úsměvných scén. Postupně se odhaluje skutečná podoba školy se všemi fantaskními motivy jako jsou duchové. Zlom nastává s příchodem zlého černokněžnického profesora Labašty, skutečného vládce školy, ze kterého mají strach studenti, i učitelé. Ne náhodou vyučuje fyziku a chemii. Je vyložené ztělesnění zla. Odpovídá typické pohádkové šabloně postav černokněžníků. Nadpřirozeno kolem jeho postavy je zvýrazněno faktem, že se dokáže do tříd přesouvat pomocí magických portálů a mizet tak, že po něm zůstane pouze kouřová clona. Co je ovšem nejdůležitější pro celé fungování vyprávění: černokněžník Labašta je protikladem pana Posleda. Oba stojí na opačných stranách spektra, jeden zastupuje dobro, druhý zlo. Pan Posleda cítí napětí mezi studenty a učiteli, pokusí se ho vyřešit fotbalovým zápasem. To selže, a nakonec vypukne velká bitva mezi učiteli a studenty. V závěrečné části naprosto převládnu nadpřirozené jevy takovým způsobem, jako by do fabulačního a syžetového rámce nezapadaly. Jednotlivá střetnutí jsou podána humorným způsobem. Bitva končí porážkou a definitivním vyhnáním černokněžníka Labašty. Pan Posleda zreformuje školu a udělá z ní přívětivější prostředí.

4.2 A.C. Nor: Zločin na samotě

4.2.1 Téma

Příběh¹⁴⁶ se odehrává v jednom blíže nespecifikovaném okresním městečku, kde byla v chatě na samotě spáchána vražda patnáctileté dívky. Podezřelá je její matka, která s ní byla jako poslední a nikde nejsou žádní svědkové. Přesto se četnický velitel zdráhá uzavřít případ a předat matku zavražděné do rukou gestapa. Rozhodne se pečlivě vše prošetřit. Do toho mu pomáhají starý František Kalbus, který ohlásil vraždu a páter Štěpán.

4.2.2 Kompozice

Z kompozičního hlediska dochází k menším odchylkám z chronologické linie¹⁴⁷. Většina vyprávění sleduje klasickou souslednost v ději, jednotlivé kapitoly na sebe navazují. K narušení dojde v úseku, kdy se je zrekonstruována vražda dívky. Tento návrat do minulosti a objasnění zločinu nabourá kompoziční schematičnost. Podobné výkyvy jsou přítomné u pátera Štěpána. Kapitoly jsou vystavěny tak, aby udrželi čtenářskou pozornost.

4.2.3 Jazyk

V rovině jazyka a výraziva uplatňované během fabulování¹⁴⁸ nejsou patrné žádné výkyvy nebo odchylky od běžných jazykových norem. V tomto ohledu se *Zločin na samotě* neodchyluje od noremně používané spisovné češtiny. Jednotlivé syntaktické a lexikální složky jsou uspořádány tak, aby se četli snadno a rychle. Věty se občas střídají mezi kratšími a dlouhými souvětími.

4.2.4 Vypravěčské hledisko

¹⁴⁶ NOR, A. C. *Zločin na samotě*. České Budějovice: Nakladatelství České Budějovice, 1968. Česká čtyrkorunovka. s. 1-96

¹⁴⁷VLAŠÍN, Štěpán, ed. *Slovník literární teorie*. 2. rozš. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1984. s. 179-180

¹⁴⁸Tamtéž, s. 109

Vypravěč se většinu času trvání příběhu drží nad postavami jako tichý pozorovatel, občas však zasáhne do dění a komentuje to. Stane se tak například v kapitolách, ve kterých je zrekonstruována vražda¹⁴⁹. Vypravěč tady explicitně hovoří o chlapcově zlé povaze a nekalých úmyslech s děvčetem. Podobně je tomu i v případě pátera Štěpána, kdy samotný vypravěč pochybuje o tom, zda se jedná opravdu o bláznivého člověka, nebo to celé pouze předstírá.

4.2.5 Žánrový kontext

Zločin na samotě je jednoznačně detektivní a kriminální příběh¹⁵⁰. Ukazují se tu všechny dostupné žánrové znaky, postupy a motivy. První kapitola začíná velmi nenápadně, řeklo by se, že se tam nic nestane. Poté přijde zvrát, když matka objeví svoji dceru mrtvou a začne vyšetřování. Klasicky se na scéně objeví četníci. Žánrový mechanismus kriminálních próz se dá do pohybu. Hledají se stopy, motivy, vyptávání případných svědků, zda něco neobvyklého v blízkosti chalupy viděli. Jak to u detektivních příběhů tohoto typu bývá, v první fázi se četníci dostanou do slepé uličky: nikdo nic podezřelého neviděl, žádné důkazy nebo stopy nejsou. Vypadá to, že se i samotné vyprávění dostalo do slepé uličky, když v tom vypravěč odhalí, kdo je vrahem dívky. To nabourává celkové detektivní schéma, ve kterém je vrah odhalen v závěru vyprávění. Má to dějový spád, když se ví, kdo je vrahem i když to narušilo napětí a záhadu, která obklopovala smrt dívky, protože se tu nabízí něco podobně atraktivního: hra na kočku a myš. Odhalením vraha získává čtenář výhodu a náskok oproti ostatním postavám a pouze sleduje, jak se jedna strana snaží dopátrat skutečného pachatele, zatímco ta druhá se zase snaží zahladit všechny stopy a zprostředkovává náhled do chlapcova uvažování. Postupně se chlapec propadá pocitům viny a čím dál víc hlasitějšího svědomí, i když se tomu dost tvrdě vzpírá a nepřipouští si, že by měl svědomí. Nepodaří se mu však zničit všechny důkazy: zakrvácený šátek, od krve ušpiněný kabát nebo dokonce místo v poli za chalupou, kde číhal, až bude moci uskutečnit své úmysly. Dalo by se říci, že se jedná o příklad tzv. žánrové čistoty¹⁵¹, i když sám tento pojem je relativní a nelze je brát do důsledku. Už samotný název dává nápovědu, co se může očekávat, s jakými žánrovými postupy se tu bude

¹⁴⁹ NOR, A. C. *Zločin na samotě*. České Budějovice: Nakladatelství České Budějovice, 1968. Česká čtyrkorunovka. s. 1-96

¹⁵⁰ JANÁČEK, Pavel a Michal JAREŠ. *Svět rodokapsu: komentovaný soupis sešitových románových edic 30.a 40. let 20. století*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0640-2. s. 30-31

¹⁵¹ ŠIDÁK, Pavel. *Úvod do studia genologie: teorie literárního žánru a žánrová krajina*. Praha: Akropolis, 2013. ISBN 978-80-7470-040-8. s. 97

pravděpodobně pracovat a jak bude celý příběh vystavěn. Většina žánrových parametrů je využita: vražda, vyšetřování, dopadení pachatele.

4.2.6 Tematický kontext

Zvolené téma se nevychyluje z tematického kontextu edice *Česká čtyrkonuvka*¹⁵² a tradičních detektivních próz¹⁵³. Celé to začíná poměrně nenápadně. Za dusného horkého léta, kdy staří rolníci pracují na poli a atmosféra je téměř uspávací dojde k radikální změně hned na konci první kapitoly při zjištění chladnokrevné vraždy dívky ze sousední chalupy. To dá do pohybu mechanismus vyšetřování. Na scéně se objevují další postavy, zejména místní četníci. Důkazy a všechny indicie svědčí o tom, že dívku zabila její vlastní matka. I když tak tomu ve skutečnosti nebylo, matka je držena na četnické stanice a má být předána gestapu. Zároveň jsou zde přítomné obavy místních obyvatel, že příjezd gestapa by mohl mít neblahé následky nejen pro místní, ale také pro partyzány v okolí. To je ale vedlejší příběhová linie. Postupně se v přibývajících kapitolách dostávají na scénu jiné důležité postavy. Zatímco četníci se ocitají ve slepé uličce, zahájí postava Františka Kalbuse, která nahlásil vraždu, vlastní vyšetřování. Vyprávění se na chvíli odkloní od tohoto úseku k místními řezníku a jeho bratrovi. Na první pohled nesouvisející, přesto se zanedlouho ukáže, že tomu tak není. Řezníkův bratr je páter Štěpán považovaný za bláznivého kvůli jeho podvrtným řečem namířeným proti Němcům, což se mu v závěru stane osudné. Řezník k tomu má ve svém podniku ještě jednu zásadní postavu, chlapce Mirka Bouřku. Jak se brzy ukáže, tak on je vrahem dívky. Všechno, co předcházelo činu i vražda jsou ve dvou kapitolách zrekonstruovány s vysvětlením chlapcových motivů a odhalení jeho povahy. Chlapec je vykreslován jako zlý, dělá neustále špatné věci, ubližuje a škodí. Později vyprávění poodkryje ještě více informací o chlapcově životě, zejména o jeho otci, který je vyobrazen jako tyran a je tedy naznačeno, že zlo by mohlo pocházet z tohoto prostředí. Je to jednoduchá psychologii, ale účinná v kontextu rodokapsové četby. Pochopitelně všechny postavy, co se podíleli na vyšetřování, zjistí, kdo skutečně zabil děvče. Chlapec zanechal po sobě stopy, jejich zničení mu nevyšlo. Odmítá se přiznat, zatvrzele popírá všechna obvinění, i když důkazy mluví proti němu a četnický velitel si je jistý jeho vinou. Chlapec se

¹⁵²WÖGERBAUER, Michael, Petr PÍŠA, Petr ŠÁMAL a Pavel JANÁČEK. *V obecném zájmu: cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014*. Praha: Academia, 2015. ISBN 978-80-200-2491-6. s. 1285-1290

¹⁵³JANÁČEK, Pavel a Michal JAREŠ. *Svět rodokapsu: komentovaný soupis sešitových románových edic 30. a 40. let 20. století*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0640-2. s. 30-31

podvolí a přizná až ve chvíli, kdy ho četníci předávají gestapu. Mezitím páter vedl protiněmecké kázání, až ho zatkli. Jenže jeho důvody se vážou na vedlejší linii s partyzány, kterým tajně pomáhal a nechtěl, aby byly vypátrány, tak se obětoval. Vyprávění se ohlíží na dobový kontext a prostředí, do něhož byl příběh zasazen. Odehrává se někdy v období druhé světové války za protektorátu v blíže nejmenovaném městečku. Tato dobovost nemá zásadní vliv na hlavní téma, snad jen tím, že případ vyšetřují četníci namísto policie, panuje zde strach z gestapa, to je nicméně okrajové a pouze zmíněné.

4.3 Zdeněk Jirotka: Muž se psem

4.3.1 Téma

Jiří Teston je podvodník¹⁵⁴, kterého hledá policie po celém světě. Je to téměř geniální zločinec nezanechávající za sebou stopy a novinami popisovaný jako nepolapitelný fantom. Navzdory vypsání vysoké odměny za jeho dopadení se stále nepodařilo ho zatknout. Stranou toho všeho je hlavní postava muže se psem, Václav Kavaňas, který na začátku ještě psa nemá a už 20 let je dobrovolně izolovaný od zbytku světa na majáku z důvodu nešťastné lásky. Jenže ho navštíví jakýsi detektiv Valet a rozhodnou se vyměnit si svoje povolání. Hlavní postava, amatérský detektiv a znalec detektivní literatury, se nabídne, že do měsíce Jiřího Testona dopadne. Do toho se k němu za cesty přidává pes. Zároveň se objevuje druhá důležitá postava pan Maresku, další podvodník a možná skutečný Jiří Teston. Jenže Maresku je podezřívavý, během několika setkání se mu podaří Kavaňase zmást. Nastává tak hra na kočku a myš.

4.3.2 Kompozice

Vyprávění je povětšinou chronologické¹⁵⁵. Místy se retrospektivně zaměří do minulosti, aby se odhalily příhody hlavních postav. Jinak se ale pracuje s běžným sešitovým kompozičním schématem¹⁵⁶, který klade důraz na jednoduchost a nenáročnost při čtení. Vše je uspořádáno řetězově za sebou s neustálým gradováním jednotlivých událostí. Kapitoly na sebe řetězovitě navazují, opakuje se v tom princip ustálený mezi románovými sešity: kapitola skončí v tom

¹⁵⁴JIROTKA, Zdeněk. *Muž se psem*. České Budějovice: Růže, 1968. Česká čtyrkorunovka. s. 1-96

¹⁵⁵VLAŠÍN, Štěpán, ed. *Slovník literární teorie*. 2. rozš. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1984. s. 406

¹⁵⁶JANÁČEK, Pavel a Michal JAREŠ. *Svět rodokapsu: komentovaný soupis sešitových románových edic 30. a 40. let 20. století*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0640-2. s. 18-24

okamžiku, v němž se příběh graduje, aby se následně pokračoval v nadcházející a čtenář tak byl neustále v napětí.

4.3.3 Jazyk

Volba jazykových prostředků v tomto sešitovém románě nevybočuje ze standardních jazykových norem. Jednotlivé syntaktické a lexikální složky jsou uspořádány tak, aby se četli snadno a rychle. Věty se občas střídají mezi kratšími a dlouhými souvětími.

4.3.4 Vypravěčské hledisko

Vypravěč je vševědoucí¹⁵⁷. Má přehled o všem, co se děje. Z vypravěčské perspektivy je zajímavé, že vypravěč střídá úhly pohledu a postavy, kterým věnuje pozornost. Občas se neubrání okomentování situace.

4.3.5 Žánrový kontext

Žánrově se jedná o detektivní a humoristickou četbu¹⁵⁸. Nejvíce prostorou dostává detektivní linie točící se kolem pátrání po podvodníku Jiřím Testonovi. Na začátku vyprávění je Jiří Teston popisován takřka jako fantom, kterého nelze dopadnout. K tomu slouží i fakt, že existuje pouze fotografie z dětských let. Hlavní postava Václav Kavaňas alias muž se psem je komická žánrová figurka. Dvacet let byl izolován od světa na jednom majáku kvůli nešťastné lásce. Během té doby studoval detektivní literaturu a stal se z něho amatérský detektiv. Svými knižními znalostmi kriminalistického řemesla je odhodlán vypátrat Jiřího Testona.

Do detektivní struktury byla zasazena humoristická linka. Už z toho je patrné, kam bude většina nadcházejících událostí směřovat a s jakými nástrahy se laický a zapálený detektiv během pátrání setká. Má sice teoretické znalosti a ví, jak přesně postupovat, jenže si zároveň neuvědomuje, že uvedení těchto teoretických poznatků do praxe kolikrát nefunguje. Například hned první setkání s Mareskem, dalším podvodníkem, skončí záměnou kuffíků a Kavaňasovým

¹⁵⁷ VLAŠÍN, Štěpán, ed. *Slovník literární teorie*. 2. rozš. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1984. s. 405-407

¹⁵⁸ JANÁČEK, Pavel a Michal JAREŠ. *Svět rodokapsu: komentovaný soupis sešitových románových edic 30. a 40. let 20. století*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0640-2. s. 30-31

zatčením. Záměna s kufříkem, různá pronásledování, sledování v hotelu, chystání pastí a rozkrývání spiknutí, to všechno by mohlo fungovat také jako motivy špionážního žánru¹⁵⁹, jen místo podvodníků a soukromého detektiva by byli dosazeni agenti. *Muž se psem* svojí žánrovostí náleží do edice *Česká čtyřkorunovka*¹⁶⁰, aniž by se výrazným způsobem odlišoval a propojuje ji s tradicí meziválečné detektivní prózy¹⁶¹.

4.3.6 Tematicky kontext

Ze začátku vyprávění to vypadá, jako by bylo ze syžetového hlediska téma roztaženo na větší plochu. V první kapitole jsou informace o celosvětovém pátrání po podvodníkovi Jiřím Testonovi. Tuto tematickou roztržitost zdůrazňují krátké úseky o nezdařených pokusech s jeho dopadením. Následně na to se vyprávění zaměří na hlavní postavu Kavaňase obývacího maják. Po uzavření sázky, že se protagonistovi podaří dopadnout podvodníka Testona opouští maják. Vypadá to, že téma dostává ucelenou podobu a bude se věnovat tomuto protagonistovi, jenže se tak nestane. Ihned je přičleněna příběhová linie s dalším podvodníkem Mareskem, který vystupuje pod mnoha identitami a možná jednou z nich je Teston. Náhodou se obě postavy setkají. Podvodník je velmi podezřívavý, když vidí muže se psem. Obě linie vyprávění se několikrát protnou a koexistují vedle sebe. Tímto způsobem je zprostředkován náhled do obou světů. Postava podvodníka spolu se svým komplicem plánují další nelegální podniky, během toho ale propadá paranoie nejen ze záhadného muže se psem. I když Kavaňas je laik a samouk co se týče kriminalistiky, on je zástupcem detektivního povolání v tematické rovině a policie má v syžetovém uspořádání okrajovou pozici. Z protagonistovi perspektivy dostává detektivní činnost komický rozměr. To samé platí o podvodnickově vidění vlastního řemesle. Mezi oběma postavami se často odehrává hra na kočku a myš. Další odklon z hlavní tematické linie jsou retrospektivní vsuvky¹⁶², kdy podvodník vzpomíná na své nevydařené podvody.

¹⁵⁹JANÁČEK, Pavel a Michal JAREŠ. *Svět rodokapsu: komentovaný soupis sešitových románových edic 30.a 40. let 20. století*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0640-2. s. 30-31

¹⁶⁰WÖGERBAUER, Michael, Petr PÍŠA, Petr ŠÁMAL a Pavel JANÁČEK. *V obecném zájmu: cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014*. Praha: Academia, 2015. ISBN 978-80-200-2491-6. s. 1285-1290

¹⁶¹JANÁČEK, Pavel a Michal JAREŠ. *Svět rodokapsu: komentovaný soupis sešitových románových edic 30.a 40. let 20. století*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0640-2. s. 30-31

¹⁶²VLAŠÍN, Štěpán, ed. *Slovník literární teorie*. 2. rozš. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1984. s. 179-180

4.4 František Křelina: Cesta do Aiginy

4.4.1 Téma

Hlavní postavě dědečka je na týden svěřena do péče jeho vnučka Janinka, přičemž má dědeček v plánu ji vychovávat svými způsoby a připravit ji do života¹⁶³. Po celou dobu vyprávění od tohoto záměru neupustí navzdory různým překážkám a konfliktům kladeným hlavním protagonistům do cesty. Vnučka se dědečkovi několikrát ztratí, nebo dojde k záměně s jinými dětmi. Dědeček při své cestě potkává různé vedlejší postavy, které nejprve působí jako nahodilé figurky, co nemají nic společného s vyprávěním, to se ale postupem mění a každá z těchto vedlejších linií se dočká svého napojení na tu hlavní a svého vlastního vypointování. Všechno na závěr dopadne dobře, každá z postav se dočká svého vlastního šťastného konce.

4.4.2 Kompozice

Kompoziční řešení¹⁶⁴ odpovídá celkové atmosféře odehrávaného příběhu. Nejsou zde komplikace, že by fabule odbočovala z chronologické osy. Pokud se vyprávění zaměří na minulost některé z postav, je to podáno v rámci pásma¹⁶⁵ dotyčné postavy a nijak to nezasahuje do celé kompoziční struktury. Příběh tak plyne od začátku do konce, aniž by to rušilo vnímání jednotlivých událostí.

4.4.3 Jazyk

Jazyk je spisovný, nedochází k žádným experimentům. Běžná jazyková norma a výrazivo odpovídající humoristickému vyprávění je zachováno. Jazykové prostředky jsou uspořádány do přehledných složek. Věty se střídají mezi kratšími a dlouhými souvětími. V textu se také několikrát objeví a cizí výrazy.

¹⁶³ KŘELINA, František. *Cesta do Aiginy*. České Budějovice: Růže, 1969. Česká četba (Růže). s. 1-94

¹⁶⁴ VLAŠÍN, Štěpán, ed. *Slovník literární teorie*. 2. rozš. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1984. Slovník literární teorie: 179-180

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 268

4.4.4 Vypravěčské hledisko

Vypravěč často zasahuje do událostí v příběhů. Jinak se drží ve sférách nad vyprávěním a pouze zprostředkovává události přehledným způsobem a někdy s velkou nadsázkou, když pozoruje činnosti postav.

4.4.5 Žánrový kontext

Svým žánrovým vyzněním zapadá *Cesta do Aiginy* do edice *Česká čtyřkorunovka*. Z žánrového hlediska splňuje většinu požadovaných měřítek: nenáročné vyprávění, jednoduše vykreslené postavy, vypointování všech příběhových linek, atmosféra humoru a dobrodružství, šťastný konec. Nabízí se několik žánrů, které se podílí na výsledné podobě. Je to složení humoristické četby a literatury pro děti, vyprávěné z pohledu dospělých, i když se vnučka vydává nepozorovaně na vlastní cesty a občas ji některý z dospělých uvidí. Dále se zde nachází i dobrodružný prvek, ten souvisí s častými eskapádami dítěte, které vrcholí v závěru vyprávění, kdy se Janinka dostává nepozorovaně na výletní parník. V tomto úseku dostává její pohled více prostoru a čtenáři je nabídnut náhled na to, jak dítě vnímá svět okolo sebe. I přes malé potíže a strach z velkého světa je zřejmé, že vše dopadne dobře. Ústřední dvojice dědečka a jeho vnučky je důkazem komična. Postava dědečka je člověk, který se spoléhá na zdravý selský rozum, na každou situaci má svůj často velmi svérázný pohled. Jeho cílem je vychovat svoji a vnučku a připravit ji do života, a jakékoli nezdary si nepřipouští. To je to nejdůležitější k čemu celá fabule míří. Aby se každá z postav dočkala svého šťastného konce. Pouze kompoziční řešení s častým překřížováním vypravěčských linií a výstupy vedlejších postav může narušovat celou konstrukci příběhu.

4.4.6 Tematický kontext

Na první pohled působí Křelinova *Cesta do Aiginy* jako jednoduché čtení. Její typičnost spočívala v aplikování dobrodružných a humoristických prvků do tematického rámce a stvoření jednoduchého čtiva, kde se neřeší těžkosti života a ukazuje se všednodenní život jedné pražské rodiny zažívající občasná dobrodružství. Dědeček dostane na starost výchovu svojí vnučky a hodlá ji připravit na těžkosti života. Tato premisa je sdělena prostřednictvím hlavní protagonisty hned na začátku. Už z toho je zřejmé, že nic nepůjde tak, jak si dědeček naplánoval a bude mít

v průběhu své výchovy několik překážek a konfliktů, ze kterých vzniknou humorné situace. Dědečka nejvíce dovádí k zuřivosti vnuččin neustály smích a radost. Ústřední dvojice patří mezi typické postavy humoristických, dětských nebo dobrodružných žánrů. Dědeček na rozdíl od zbytku rodiny má odlišné vidění nejen na výchovu ale na celý svět a hodlá toho využít. Jeho názory a mínění se střetávají s konáním vedlejších postav, což vytváří zajímavou humornou dynamiku ve vyprávění. Ostatní postavy jsou šablonovité, okamžitě je zřejmé, co se od nich dá očekávat. Nejvíce je šablonovitost a sklouznutí ke klišé vidět na postavě podivínského filosofa, se kterým se dědeček seznámí na začátku v parku. Toto střetnutí selského rozumu s filosofským intelektuálem naznačuje, že každá další setkání těch dvou se ponese v úsměvných konotacích. Poté je tu postava mládence zamilovaného do jedné z dědečkových dcer, který se nenápadně snaží dostat blíže k rodině. Postava tety, bývalé učitelky, poučuje lidi kolem sebe a nelíbí se jí dědečkovy výchovné metody, což je častou příčinou konfliktu. Různě se tyto figurky proplétají v příběhu, aby se každé v závěru dostalo završení se šťastným koncem. Mohlo to být přímočará fabulování¹⁶⁶ o tom, jak dědeček vychovával svoji vnučku, ale práce s vedlejšími linkami a jejich postupné napojení na hlavní nabízí zajímavé vypravěčské techniky v kontextu rodokapsové četby dávající dohromady komplexní konstrukci příběhu.

4.5 Jaroslav Škába: Šest podezřelých

4.5.1 Téma

V centru dění je sedm postav¹⁶⁷, tenisových hráčů, kteří se na začátku vyprávění chystají zahrát si zápas. Vše působí klidným dojmem. Postavy se mezi sebou baví, hrají v kartách, mají spory. Zkrátka běžné situace ze života. Když náhle je jedna z postav nalezena mrtvá. Stalo se to při pracích s vykopáváním a zasazením nového potrubí u sprch. Postava leží mrtvá v jámě a blízko od ní je postaven válec, smrtící nástroj a navzdory faktu, že je umístěn do pozice, která vylučuje nehodu. Tato událost ukončuje poklidnou atmosféru na tenisovém hřišti. Začíná vyšetřování, pochopitelně že zbývajících šest postav jsou podezřelý. Postava hlavního vyšetřovatele má nelehký úkol, nejsou důkazy, které by ukazovaly na případného pachatele. Všechno působí jako slepá ulička. Přesto se nevzdává a pátrání ho zavede o dvacet let do minulosti, kdy se dozví o jednom podvodu se šperky a komplicích, kteří využili situace po

¹⁶⁶VLAŠÍN, Štěpán, ed. *Slovník literární teorie*. 2. rozš. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1984. s. 167

¹⁶⁷STRAKA, Vladimír. *Šest podezřelých*. 2. vyd. České Budějovice: Růže, 1970. Česká četba (Růže). s. 1-94

komunistickém převratu v roce 1948 a chtěli se obohatit. Jedním z kompliců byl i zavražděný. Motiv vraždy by tu tedy byl. Vyšetřovatel nastraží v tenisovém areálu past a dopadne vraha. Důvod, proč došlo k vraždě je odhalen záhy: nedaleko místa, kde se kopalo, byly schovány hluboko v zemi ukradené šperky a vrah se obával, že by byly objeveny.

4.5.2 Kompozice

Většina událostí je podána v chronologickém sledu¹⁶⁸, v přesné návaznosti jednotlivých kapitol na sebe. Žádné výraznější odchylky nejsou patrné, snad jen ke konci, když se přijde na aféru s ukradenými šperky a dochází k tříštění do té doby uceleného tématu¹⁶⁹. Chronologická linie není narušena, že by se vyprávění přesunulo časem do oné inkriminované doby, v narativu je tento úsek podán skrze pásmo postav. Zároveň po většinu doby je středem vyprávění policista. Zbýlých šest podezřelých jsou vedlejší postavy, co se na scéně objeví vždy kvůli výsledky či jiné policejní akci.

4.5.3 Jazyk

Volba jazykových prostředků se řídí noremně používanou spisovanou češtinou. Jednotlivé syntaktické a lexikální složky jsou uspořádány tak, aby se četli snadno a rychle. Věty se občas střídají mezi kratšími a dlouhými souvětími.

4.5.4 Vypravěčské hledisko

Vypravěč po celou dobu nezasahuje do příběhu. Je tichým pozorovatelem událostí, jehož pohled se v prvních kapitolách zaměřuje na titulních šest podezřelých, poté sleduje činnost hlavního vyšetřovatele, aniž by zasahoval nebo komentoval událostí.

4.5.5 Žánrový kontext

¹⁶⁸VLAŠÍN, Štěpán, ed. *Slovník literární teorie*. 2. rozš. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1984. s. 179-180

¹⁶⁹Tamtéž, s. 377

Sešitový román *Šest podezřelých* by se dalo považovat za klasický typ detektivního žánru¹⁷⁰. V žánrových postupech, výstavbě celého příběhu, postavách, motivu atd. jsou žánrová schémata uplatňovaná napříč detektivní prózou, často obměňované v detailech. I svojí výstavbou a vypravěčskými postupy je naplňována žánrovou konstrukce. Jednoduše by se žánrové znaky a pravidla daly charakterizovat takto: na začátku dojde k vraždě, ta se v průběhu celého vyprávění vyšetřuje, přičemž na zpočátku to nikam nevede a často musí dojít k náhodě, aby se to celé pohnulo, pak už stačí dopadnout vraha, nejlépe na něho vymyslet past. Trochu se to z toho stává klišé, ale efektivní a zábavné četbě to poslouží a dokáže upoutat. Pokud by se vycházelo z žánrové tradice rodokapsové tvorby z poloviny 30. let, pak by bylo možné vypátrat ještě jeden žánr, respektive subžánr¹⁷¹. Velmi populární byly sportovní romány s detektivní zápletkou. I toto se v *Šesti podezřelých* vyskytuje, už samo prostředí a postavy by tomu odpovídali: tenisový klub a hřiště, sportovci, někdo z nich je zavražděn.

4.5.6 Tematický kontext

Zvolené téma i jednotlivé motivy jsou zpracované tak, aby odpovídali běžnému standartu detektivní prózy a byly pevně zasazeny do struktur edice *Česká čtyřkorunovka*¹⁷². Téma naplňuje všechna čtenářská očekávání a je podáno velmi nenáročnou formou. Postavy jsou vytvořeny podle šablonovitých vzorů z detektivek, v základu ploché bez hlubší psychologie, což zapadá do diskurzu populárních žánrů uplatňovaných. Podstatným faktem v kontextu *České čtyřkorunovky* je prostorová a časová tematická neomezenost fabule a syžetu¹⁷³, kdy zločin spáchaný v minulosti má odezvu v přítomnosti. Přesto tenisový klub zůstává tematickým středobodem, je s ním spojena vražda a následně i úkryt ukradených šperků, kvůli nimž k vraždě došlo. Dochází tedy k tematickému zacyklení. Vše začíná nenápadně a nic nenasvědčuje tomu, že by se něco odehrálo. Pak najednou dojde k vraždě, objeví se mrtvola. Nejdříve se myslí, že to byla nešťastná nehoda během práce, na zavražděného spadl obrovský válec. Jenže tomu neodpovídalo umístění válce a je tedy pravděpodobné, že někdo s ním záměrně manipuloval. Rozjíždí se vyšetřování, které však nikam nevede. Veškeré možné stopy,

¹⁷⁰JANÁČEK, Pavel a Michal JAREŠ. *Svět rodokapsu: komentovaný soupis sešitových románových edic 30. a 40. let 20. století*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0640-2. s. 30-31

¹⁷¹Tamtéž, s. 30-31

¹⁷²WÖGERBAUER, Michael, Petr PÍŠA, Petr ŠÁMAL a Pavel JANÁČEK. *V obecném zájmu: cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014*. Praha: Academia, 2015. ISBN 978-80-200-2491-6.

¹⁷³VLAŠÍN, Štěpán, ed. *Slovník literární teorie*. 2. rozš. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1984. s. 109

důkazy či motivy se ukáží jako liché. Vyšetřování uvázne na mrtvém bodě, hlavní vyšetřoval propadá zoufalství. Náhoda ho přivede na stopu, když se dozví o ukradených špercích a lidech, kteří jsou v tom byli zapleteni a teď jsou navíc podezřelí z vraždy. Motiv by tu byl. Teď jenom zjistit, kdo by mohl být hlavní podezřelý a vrah. To se vyšetřovateli podaří s pomocí triku. Podle výpovědi dva hráči před utkáním měli v klubovně karetní partii a třetí postava, tedy hlavní podezřelý, je měl sledovat a v průběhu se vzdálit, což při výslechu zamítl a tvrdil, že celou dobu sledoval karetní partii. Sám vyšetřovatel si to vyzkouší a zjistí, že nebyl zpozorován, když opouštěl místnost. Pak už nastraží past v místě, kde došlo k vraždě a kde, jak se domnívá, byly zakopány odcizené šperky. Past vyjde a hlavní podezřelí je dopaden během kopání a snaze vzít šperky na jiné bezpečné místo. Po většinu doby je téma podáváno celistvě a neporušeně, byť je roztahané na větší časový úsek, dodržuje chronologickou posloupnost. To se mění s informací o ukradených špercích na konci 40. let. Není to nijak markantní, slouží to k pochopení motivu vraždy.

4.6 Jaroslav Škába: *Boxeři v Šanghaji*

4.6.1 Téma

Základní tématem Škábových *Boxerů v Šanghaji*¹⁷⁴ je zapojení rakousko-uherského námořnictva do celoevropského, potažmo světového tažení do Číny s cílem potlačení nového boxerského povstání v Šanghaji. Když dorazí do města, nečeká je boj proti povstalcům. Namísto toho pochopí, jaké to je být pouhou figurkou politických a vojenských vůdců.

4.6.2 Kompozice

Struktura románového sešitu měla být vždy jednoduchá a ani tentokrát se neliší od ostatních. Kompozice je chronologická, neodchyluje se od hlavní osy, nejsou sem vloženy retrospektivní vsuvky, které by narušovali chronologii vyprávění. Vyprávění začíná v jednom bodě, v tomto případě u námořníků při plavbě k pevninské Číně, průběžně sleduje vylodění a pobyt námořníků v Šanghaji. Ani samotné kapitoly se neodlišují od standardních vzoru kapitol sešitových románů. Jsou většinou krátké, někdy mohli být delší. Takovéto rozdělení má značně dynamickou funkci, navíc je to rozdělené tak, aby bylo udržování napětí.

¹⁷⁴ ŠKÁBA, Jaroslav. *Boxeři v Šanghaji*. 3. vyd. České Budějovice: Růže, 1970. Česká četba (Růže). s. 1-96

4.6.3 Jazyk

Forma a způsob využívání jazyka není nijak převratný, v románu se s jazykem neexperimentuje. Většinou je to spisovná čeština, občasné odchýlení od jazykové spisovnosti nepůsobí nepatřičným dojmem, spíše naopak zapadá do celkové struktury textu. Například když mezi sebou mluví postavy námořníků a vojáků, či postavy Číňanů, tak v pásmech jejich postav je zřetelná nespisovnost, místy hovorovost a slang dané skupiny. Tak je tomu obzvláště u námořníků při plavbě, kdy se v plné míře používá námořnická mluva. Na některých úsecích jazykové komunikace působí mluva zejména u cizinců velmi parodicky.

4.6.4 Vypravěčské hledisko

Román je vyprávěn z pohledu hlavního protagonisty námořníka. I když místy vyprávění vypadá jako by byl přítomný jiný vševědoucí vypravěč, tato situace nastává, když se příběh zaměřuje na všechny námořníky nebo civilisty, ačkoli ve skutečnosti tomu tak není a hlavní protagonista má po celou dobu trvání fabule přehled o tom, co se kolem něho děje.

4.6.5 Žánrový kontext

Škábovy *Boxeři v Šanghaji* jsou parodií válečných žánrů držící se zároveň na pomezí dobrodružných a námořnických próz nebo humoristické četby¹⁷⁵. Narativ si také pohrává s představou alternativní historie, kdyby byla rakousko-uherská flotila poslána na Dálný východ bránit evropskou enklávu v Číně. V rámci ostatních žánrových svazků knihovny *Česká čtyrkorunovka*¹⁷⁶ se výrazným způsobem neodlišoval a z hlediska nenáročné formy vyprávění byly zachovány žánrové standardy. Hlavní protagonista, který zprostředkovává vyprávění, pohlíží na události s ironickým nadhledem, je klidný a na všechno má svůj názor. Je také aktivní, dobrovolně se hlásí na práce, na které není šikovný a sám si to přiznává, tak například dělal kuchaře. Celá tato scéna má humorný náboj kvůli myšlenkovým pochodům umístěných do pásma postav, kde upřímně přiznává, že toho asi nebude schopen. Podobných komických

¹⁷⁵ JANÁČEK, Pavel a Michal JAREŠ. *Svět rodokapsu: komentovaný soupis sešitových románových edic 30.a 40. let 20. století*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0640-2. s. 30-31

¹⁷⁶ WÖGERBAUER, Michael, Petr PÍŠA, Petr ŠÁMAL a Pavel JANÁČEK. *V obecném zájmu: cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014*. Praha: Academia, 2015. ISBN 978-80-200-2491-6. s. 1285-1290

scén je v příběhu více. Třeba dějová linka o manželce rakouského konzula v Šanghaji, která si vybuduje k hlavní postavě téměř mateřský vztah. Navíc je to původem Češka, takže se sblíží s ostatními českými námořníky v rakousko-uherské flotile. Motiv češství a vlastenectví je v tématu patrný, ale spíše zesměšňovaný. Paní konzulová představuje morální autoritu pro české námořníky, takřka na úrovni matky a jejich dětí. První část plavby plné nebezpečných nástrah má znaky dobrodružné prózy. Na první pohled to může vypadat jako válečný román. Jenže namísto akce, jak by se v žánrovém kontextu rodokapsové četby dalo předvídat, se tady po celou dobu čeká na boje, které ale nevypuknou. To je ústřední fabulační východisko¹⁷⁷. Komičnost a humorné situace se projevují při popisu běžného života na lodi nebo na kasárnách či jména jednotlivých postav atd. Syžetový úsek v čínské metropoli se žánrově změní. Jednoznačně dobrodružně válečná linie přechází do žánrové kombinace s dominantní humoristickými znaky, která je zdůrazněna závěrečnou pointou s odhalením skutečného podstaty tohoto boxerského povstání proti evropským kolonistům. Celá absurdita spočívá v uvědomění si, že evropské mocnosti se Spojenými státy uspořádali velkolepé válečné tažení nemající do té doby obdoby s cílem porazit boxerů popisované jako barbary. Všechno byla totiž lež. Žádné povstání boxerů v Šanghaji nepropuklo. Byla to pouze kamufláž vysokých evropských úředníků, kteří se během lovu ztrapnili a nechtěli ztratit svoje postavení, tak si vymysleli povstání. Je to důkaz toho, že se žánrově prolíná válečná a humorná tematika, zdůrazněna absurditou celé této kampaně. Je to navíc podáno téměř posvátně a s patosem, aby to bylo v závěru zesměšněno.

4.6.6 Tematický kontext

Vyprávění¹⁷⁸ začíná během plavby jednoho z bitevních křižníků rakousko-uherského námořnictva do Šanghaje. Okamžitě je odhalen cíl mise. Každá z postav příslušníků námořní pěchoty je představena v krátké expozici¹⁷⁹. Část věnovaná plavbě má několik dramatických momentů, například když se lodě musí vyhýbat minám. V čínské metropoli mají za úkol střežit most vedoucí do evropských městských čtvrtí před povstaleckými jednotkami. Očekává se střet, jenže k ničemu nedojde. Vyprávění buduje očekávání a napětí skrze menší konflikty probíhající v okolí, které nikdy nezasáhnou do příběhu. Namísto popisu bojů je tematicky vyobrazen každodenní a rutinní život připravujícího se vojáka. Zároveň se vojáci pokouší vyhnout svým

¹⁷⁷ VLAŠÍN, Štěpán, ed. *Slovník literární teorie*. 2. rozš. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1984. Slovník s. 176

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 406

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 105

povinnostem a namísto toho vyrazit za zábavou do šanghajských podniků. Často se neobejde bez konfliktů mezi důstojníky a veliteli. Tyto pokusy o útěk a drobné konflikty rámuji prostřední příběhová část. Téma je zřejmé a jednoduše podané, využívá se atraktivního prostředí. První fabulační část je typická pro válečné romány. Na začátku je určen pravděpodobný směr narativu. V čínské metropoli mají za úkol střežit most vedoucí do evropských městských čtvrtí před povstaleckými jednotkami. Očekává se střet, jenže k ničemu nedojde. Vyprávění buduje očekávání a napětí skrze menší konflikty probíhající v okolí, ale nikdy nezasáhnou do vyprávění.

5 Statečná srdce

Redakce během příprav druhé knižnice postupovala stejně¹⁸⁰ jako během práce na první řadě. Měla podobnou výrobu a distribuci, jen cena 6,50 Kč za svazek byla nepatrně vyšší¹⁸¹, ale ekonomicky podobně úspěšná. Požadavek pro výběr titulů byl jejich potenciální ekonomických zisk. Náklady se pohybovaly od 60 000-80 000 výtisků¹⁸². Její název byl tentokrát převzat podle reedice skautského románu *Statečná srdce* od Jaroslava Nováka, který jasně ukázal zaměření knižnice na reedice levné dobrodružné četby tematicky a žánrově koncipované pro děti a dospívající mládež, které byly čtenářům od roku 1948 nedostupné¹⁸³. Zároveň tu byla snaha tímto způsobem podporovat skauting, vyzdvihoval morálku a vztah k přírodě¹⁸⁴, jinými slovy na poměry levné sešitové četby ambiciózní obsahový koncept, který redakce konzultovala se skautským vedením¹⁸⁵. Tedy netolerované kulturní oblasti a typ četby. Výtvarnou stránku a výzdobě měl na starosti Zdeněk Burian, ale svoji práci odvedli také Bohumil Konečný nebo Gustav Krum.

Příležitost k návratu na českou knižní scénu dostaly Jaroslav Novák, Miroslav Burian, Jan Karel Čemus, Miloš Kosina, Ota Kramář, Marie Nováková, Zdeněk Jirotko, Eduard Fiker ad. Do edičního složení byly zakomponovány překlady dvou próz Jacka Londona a Francise Breta Harteho, což bylo výjimečné ve srovnání s předchozí edicí a tímto způsobem se přiblížilo původnímu významu rodokapsových knižnic.

Další jinakost se projevila v odlišném přijetí literární publicistiky, než jaké se dostalo předchozí edici. Problém byla dobrodružná literatura, která z cenzurní perspektivy 50. let byla označována jako tzv. brak škodící dobrému vkusu a recenzenti se s tímto označením často vyrovnávali¹⁸⁶. Kritika v měsíčníku *Zlatý máj* k této edici zaujímal pozitivní přístup, který přešel ve střídmejší postoj až nakonec v 70. letech byly

¹⁸⁰ KOŠNAROVÁ, Veronika. Podnikatelský experiment. Návrat románového sešitu v druhé polovině šedesátých let, in: WÖGERBAUER, Michael – PÍŠA, Petr – ŠÁMAL, Petr – JANÁČEK, Pavel a kol. *V obecném zájmu. Cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014*. Sv. 2 / 1938-2014. Praha: Academia, 2015, s. 1283-1294. s. 1290

¹⁸¹ Tamtéž. s. 1290

¹⁸² Tamtéž, s. 1290

¹⁸³ Tamtéž. s. 1290

¹⁸⁴ PRŠÍNOVÁ, Tamara. *Nakladatelství Růže 1958-1991*. Rudolfov: Nakladatelství Jelmo, 1998. Drobnosti českého jihu. s. 38

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 38

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 1291

literatura pro děti a mládež a dobrodružná próza ostře odmítnuty¹⁸⁷. V roce 1990 se nové vedení nakladatelství pokusilo obnovit edici. Byl dokonce vypracován ediční plán počítající s reedicí většiny původních titulů, jenže všechny pokusy selhaly a vyšel pouze jeden svazek Londonových *Povídek z rybářské hlídky*¹⁸⁸

5.1 Jaroslav Škába: Statečná srdce

5.1.1 Téma

Hlavní postavou příběhu¹⁸⁹ je chlapec Jan Černinský, který se obává, že prázdniny stráví opět ve městě bez kamarádů a vyžití. To se změní, když mu jeho otec oznámí, že pojedou na chlapecký tábor do lesů a stráví tam celé dva měsíce. Nejdříve je z toho chlapec nervózní, nikdy stanovat nebyl a většinu zálesnických a tábornických prací nezná. Postupně se s ostatními táborníky spřátelí a získá řadu dovedností. Zároveň prožívá spolu s ostatními táborovými kamarády mnohá dobrodružství, které zocelí jeho charakter a změní. Není to nic drastického, ale pro patnáctiletého chlapce jsou to dobré zkušenosti.

5.1.2 Kompozice

Události jsou zprostředkovány v chronologickém sledu, v přesné návaznosti jednotlivých kapitol a epizod na sebe. Žádné odchylky nejsou patrné, chronologická linie není narušena.

5.1.3 Jazyk

¹⁸⁷ PRŠÍNOVÁ, Tamara. *Nakladatelství Růže 1958-1991*. Rudolfov: Nakladatelství Jelmo, 1998. Drobnosti českého jihu. s. 38-39

¹⁸⁸ PŘIBÁŇ, Michal. *Česká literární nakladatelství 1949-1989*. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2407-7. s. 445

¹⁸⁹ NOVÁK, Jaroslav. *Statečná srdce: dva měsíce života v lesním táboře*. 5. vyd. České Budějovice: Růže, 1969. Statečná srdce. 1-96

Jazyk je spisovný. Většina jazykových norem byla zachována a nedochází v průběhu vyprávění k žádným experimentům řeči postav. Postavy chlapců komunikují mezi sebou spisovnou češtinou.

5.1.4 Vypravěčské hledisko

Vypravěč po celou dobu nezasahuje do příběhu. Je tichým pozorovatelem událostí, jehož pohled se v prvních kapitolách zaměřuje na hlavní postavu a poté sleduje i ostatní hrdiny, aniž by jim zasahoval do práce.

5.1.5 Žánrový kontext

Statečná srdce se stalo tzv. vlajkovou lodí stejnojmenné sešitové edice, a to z důvodů, že v tomto sešitovém románě se nachází všechny podstatné žánrové a posléze tematické znaky, které vytvářejí celou ediční řadu¹⁹⁰. Především dobrodružství. Samotný dobrodružný žánr má mnoho podob a je těžké vymezit přesně jeho mantinely nebo přesnou strukturu¹⁹¹. Jedno se ale vymezit dá: je to dobrodružství. Nehledě na všechny možné varianty dobrodružného žánru je právě dobrodružství důležitý prvek a s tím i potřeba vytvářet překážky a konflikty, kterým postavy musí čelit, aby dosáhli svého. To se přesně odehrává v příběhu chlapců z lesního tábora. Vyprávění postupuje pomalu, nejprve vystupuje hlavním hrdina a jeho snaha dostat se o prázdninách z města do přírody a prožít dobrodružství, což se mu povede, když se vypraví s chlapci na tábor. Postupně se spřátelí s ostatními táborníky, poznává jejich způsob života a vykonává různé tábornické nebo lesnické práce při budování tábora. Takto se na syžet přidávají další a další žánrové znaky, byť je pravda, že *Statečná srdce* mají dlouhou expozici¹⁹², než dostane příběh spád. To se nicméně změní a do hlavní příběhové linie jsou zakomponovány drobné příhody, ať už se jedná o souboji mezi chlapci, příhody s tulákem, který v noci vnikne do tábora, aby ukradl jídlo, nebo záchrana topícího se chlapce. Těmito způsoby se vytváří žánrová struktura i když to jsou většinou drobné epizody s krátkým fabulačním rozsahem. Přesto to poslouží jako vystavění žánrových základů pro poslední dobrodružství, které dostane z perspektivy syžetu a fabule nejvíce prostoru. Tím je záchranná výprava s cílem nalézt dva

¹⁹⁰ WÖGERBAUER, Michael, Petr PÍŠA, Petr ŠÁMAL a Pavel JANÁČEK. *V obecném zájmu: cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014*. Praha: Academia, 2015. ISBN 978-80-200-2491-6. s. 1290-1292

¹⁹¹ VLAŠÍN, Štěpán, ed. *Slovník literární teorie*. 2. rozš. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1984. s. 357

¹⁹² Tamtéž, s. 105

malé kluky, kteří utekli z domova. Pochopitelně je součástí výpravy také hlavní hrdina, z jehož pohledu je většina příběhu odvyprávěna. Musí si vystačit se zásobami, přenocovat na nevlídných místech nebo čelit ohrožení ze strany tuláků číhajících po lesích. Výprava je úspěšná, podaří se jim nalézt chlapce. Zároveň je konec léta a tábor končí. Je to taková nenápadná symbolické rozloučení a působí to z hlediska žánrovosti dojmem, jako by se v předchozích menších dobrodružných epizodách připravovala půda pro tuto záchrannou výpravu. Je to trochu realistický přístup v rámci dobrodružnému žánru. Protagonisté jsou zprvu připravováni a zkoušeni menšími událostmi, až teprve poté se mohou zúčastnit takového dobrodružství.

5.1.6 Tematický kontext

Téma je typické pro dobrodružný žánr¹⁹³. Navíc bylo využito skautské prostředí se všemi motivy jako je budování kamarádství mezi chlapci, civilizací nedotčený život kdesi v lesích, důraz na morálku a čest a vztah k přírodě¹⁹⁴. Tady bylo vystavěno klasickými vypravěčskými technikami. Hlavní hrdina je na začátku narativu nezkušený, jsou mu představeny chlapcovi motivace a snaha prožít o prázdninách nějaké dobrodružství. Většina chlapců v tomto věku také se chtěla v létě zúčastnit dobrodružného podniku. Protagonistovi se naskytne příležitost, ale pochopitelně je z toho nespokojen, protože vstupuje do něčeho neznámého a nového. Není to tedy tak, že by byl protagonista zkušený zálesák. Je to zajímavý úhel pohledu a svým způsobem i symbolický pro rámování celé edice. Edice *Statečná srdce*, populární žánry a dobrodružná literatura byla v podstatě něco neznámého pro český knižní trh, k tomu skautské prostředí bylo ve 2. polovině 60. let na krátkou dobu obnoveno¹⁹⁵. Čtenář si může připadat jako hlavní hrdina, který přichází do neznámého prostředí a musí se přizpůsobit jinak by – ne nepřežil, krajina není zas tak nebezpečná – ale bylo by to pro něho náročnější. Kromě toho se musí vyrovnávat s posměšky ze strany zkušených táborníků. Ale tím, že musí čelit různým překážkám nebo pomáhat lidem získává mnohé zkušenosti, které jsou v závěru zužitkované během záchranné výpravy. Je to jako v jiných podobných příbězích, kde se hrdinové musí vypravit za

¹⁹³ JANÁČEK, Pavel a Michal JAREŠ. *Svět rodokapsu: komentovaný soupis sešitových románových edic 30. a 40. let 20. století*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0640-2. s. 30-32

¹⁹⁴ PRŠÍNOVÁ, Tamara. *Nakladatelství Růže 1958-1991*. Rudolfov: Nakladatelství Jelmo, 1998. Drobnosti českého jihu. s. 38

¹⁹⁵ WÖGERBAUER, Michael, Petr PÍŠA, Petr ŠÁMAL a Pavel JANÁČEK. *V obecném zájmu: cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014*. Praha: Academia, 2015. ISBN 978-80-200-2491-6. s. 1290-1292

dobrodružství. Když chlapec odjížděl na tábor byl nezkušený a nesmělý, teď se vrátil změněný s mnohými nabytými zkušenostmi

5.2 Miroslav Burian: Ocelová stezka

5.2.1 Téma

Hlavním protagonistou vyprávění¹⁹⁶ je Matouš Klimeš, chlapec původem z českého Písku, který cestoval napříč oceánem a mezi světadíly. Prožil mnohá nebezpečí, ať už během plavby na otrokářské lodi nebo při průzkumných výpravách do neprobádaných severoamerických zemí.

5.2.2 Kompozice

Jednotná chronologická struktura známá u většiny sešitových románů v tomto případě není úplně zachována a může za to faktor, že se v prostřední části na scénu dostane Klimešova rodina. K tomu jsou do struktury¹⁹⁷ vsunuty Klimešovy vzpomínky na domov a otce, ty jsou nicméně pro celou textovou skladbu nepatrné a pomáhají dokreslit Klimešův charakter, což není úplně obvyklé u sešitové tvorby¹⁹⁸. Kompozice je v *Ocelové stezce* roztažena na delší časové období s jasně vymezenými předěly v příběhu. Forma a rozsah kapitol naplňují standard používaný v románovém sešitu: střídající se kratší s delšími úseky, zakončené většinou tak, aby vytvořilo napětí.

5.2.3 Jazyk

¹⁹⁶ BURIAN, Miroslav. *Ocelová stezka: dobrodružný román. 2.*, přeprac. vyd. České Budějovice: Růže, 1971. Statečná srdce. s. 1-92

¹⁹⁷ NÜNNING, Ansgar, Jiří TRÁVNÍČEK a Jiří HOLÝ, ed. *Lexikon teorie literatury a kultury: koncepce - osobnosti - základní pojmy*. Brno: Host, 2006. ISBN 80-7294-170-4. s. 731-732

¹⁹⁸ JANÁČEK, Pavel a Michal JAREŠ. *Svět rodokapsu: komentovaný soupis sešitových románových edic 30.a 40. let 20. století*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0640-2. s. 18-24

Z jazykové hlediska se v celé textově skladbě nevyskytují žádné výraznější anomálie. Jazyk je zcela spisovný, pouze v případě kapitol na lodi je zachycena hovornější mluva než oproti zbytku a v poslední části, ve které se na scénu dostávají Indiáni je využito mluvy běžně používané v literatuře. Je to jednoduchá forma s vynecháváním slov, tak že to působí úsměvně a v podstatě se z hlediska jazykové konstrukce u postav tohoto typu se jedná o klišé.

5.2.4 Vypravěčské hledisko

Narativ je zprostředkován přímou optikou vševědoucího vypravěče, jehož pozornost je prvotně upřená na postavu Klimeše a v druhé příběhové linii na jeho rodinu. Po celé trvání příběhu je vypravěč v pozadí, neupozorňuje na sebe, ale často se v jeho pásmu nachází podstatné informace pro další vývoj, někdy to pronáší samotné postavy ve vlastním monologu, případně dialogu. Zároveň se umí přizpůsobit podle prostředí, do něhož fabule směřuje. Přehledně informuje o daném prostředí a jeho obyvatelích, ať už je to dobrodružná výprava na africké pobřeží a džungle za černochoy, život v americkém přístavu nebo průzkumné cesty na západ Spojených států a setkání se s původními obyvateli amerického kontinentu.

5.2.5 Žánrový kontext

Základy příběhu jednoznačně tvoří dobrodružný žánr¹⁹⁹. Je to očividné už podle prostředí, postav, zápletky, období a dalších žánrových znaků. První část na moři a v Africe je typickým dobrodružným příběhem, případně jeho námořnickou variantou s motivy pirátství a otrokářství²⁰⁰. Vzpoura na lodi ukončuje tuto námořnickou variantu. Prostřední část odehrávající se v New Orleans spadá do literatury pro mládež – Klimešův věk by tomu odpovídal – a studentským románům, i když to už jen vzdáleně. Po zabití Klimešova opatrovníka se do syžetové struktury dostává westernový prvek. Vypravěčské postupy tohoto žánru jsou v příběhu patrné: v okolí hlavní postavy se přihodí neštěstí, někoho blízkému mu zabijí, následkem toho se ocitne bez domova a prostředků, musí si vydělávat často špatně placenými zaměstnáními, když se náhodně setká s osobou, která mu pomůže. Westernový žánr

¹⁹⁹ JANÁČEK, Pavel a Michal JAREŠ. *Svět rodokapsu: komentovaný soupis sešitových románových edic 30. a 40. let 20. století*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0640-2. s. 30-32

²⁰⁰ Tamtéž, s. 30-32

se stává dominantním, jak nabírá syžet větší prostorové rozpětí a k závěru vygraduje s patrnými žánrovými znaky: neosídlených oblasti Severní Ameriky, původní obyvatelé a finální střetnutí, stavba železnice a nebezpečí. Příběh *Ocelové stezky* navazuje na historie těchto průkopnických výprav. Románový sešit tak zapadá do dobrodružné linie žánrového složení edice *Statečná srdce*.

5.2.6 Tematický kontext

Tematicky zapadala *Ocelová stezka* do knihovny²⁰¹. Kombinace žánrových prvků a motivů vytvořila napínavý a gradující příběh o jednom českém chlapci. První část se odehrává na moři na otrokářské lodi směřující k africkému pobřeží pro nový náklad otroků. Hlavní postava se na lodi ocitnul za neznámých okolností, které ani postava ani vypravěč neprozradí, ačkoliv v úvodní kapitole je jednoduchá expozice. Následně je posádka nucena podniknout výpravu do neprostupné džungle a vyhledat kmeny, Klimeš během cesty prožije řadu nebezpečí a seznámí se s černošskými kmeny a jejich zvyky. Ještě před odplutím nastane menší dramatická odbočka, když se loď musí ukrýt před britskou lodí. Tato část končí vzpourou proti kapitánovi a zničením otrokářské lodi. Hlavnímu protagonistovi se ještě s jedním společníkem podaří zachránit. Ve Spojených státech jsou soudem omilostněny a nastává další příběhová etapa. Je to přestup z jedné části do druhé. Klimeš se snaží usadit v New Orleans. Vyprávění v tomto úseku zpomalí a více se zaměří na Klimešův rozvoj a studium technického oboru na univerzitě. Technika, nové vynálezy železnice jsou ústředním tématem příběhu. Syžetově není tato část ucelená, připomíná spíše fresku jednotlivých momentů napříč několika lety. Vše se změní, když Klimeš narazí na bývalého člena posádky otrokářské lodi. Je zřejmé, co bude po tom následovat, jsou to postupy známé z dobrodružné četby. Klimeš se po incidentu ocitá bez domova a je nucen přivydělávat si různými pracemi a zažívá pomyslný pád. V poslední části se potká s jedním českým inženýrem a stavitelem železnic, s nímž se už kdysi setkal. Protagonista začne pracovat pro jeho společnost stavící železnici napříč Severní Amerikou. Jak je vypravěčem sděleno, Klimeš je fascinován železnicí. Už samotný název evokuje na stavbu železnice, která jako samonosný motiv rámuje větší část struktury²⁰². Zároveň se v syžetové

²⁰¹WÖGERBAUER, Michael, Petr PÍŠA, Petr ŠÁMAL a Pavel JANÁČEK. *V obecném zájmu: cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014*. Praha: Academia, 2015. ISBN 978-80-200-2491-6. s. 1290-1292

²⁰²NÜNNING, Ansgar, Jiří TRÁVNÍČEK a Jiří HOLÝ, ed. *Lexikon teorie literatury a kultury: koncepce - osobnosti - základní pojmy*. Brno: Host, 2006. ISBN 80-7294-170-4. s. 731-732

strukturu je přidána jiná fabulační linie s Klimešovou rodinou a dívkou, vyvolenou protagonisty. Vyprávění přeskakuje mezi oběma příběhovými liniemi. Klimešův otec byl formán a opovrhoval železnicí, což vedlo k jeho uvěznění. Po zvážení možností se Klimešova rodina rozhodne následovat protagonistu do Spojených států, kde by chtěli začít nový život. Jenže jsou s ostatními osadníky přepadeni indiány, děj se zdramatizuje únosem Klimešovi dívky, ale protagonista ji zachrání, což je menší odbočka ze syžetové linie. Na konci dojde k bitvě vojáků s indiánskými bojovníky končící usmířením mezi oběma stranami. Nastává šťastný konec, Klimeš se shledá s rodinou a ožení se se svojí dívkou. Společně se vrátí do Čech.

5.3 Eduard Fiker: Tříoký jezdec

5.3.1 Téma

Příběh²⁰³ se točí okolo tajemného Tříokého jezdce a jeho loupeživého přepadávání v kraji. Alespoň tak to na první pohled vypadá.

5.3.2 Kompozice

Celý příběh je odvyprávěn v přesně určené chronologické posloupnosti²⁰⁴, kdy na sebe jednotlivé události navazují. Kapitoly často končí napínavě a jsou vystavěny tak, aby čtenář sešitový román neodložil a pokračoval v četbě, jestliže se chce dozvědět, kam to celé směřuje. V linii se nenachází žádné odchylky od chronologie a kompoziční výstavba nese soudržně příběhovou strukturu, aniž by vyprávění bylo narušeno v pevných časových a prostorových mantinelech²⁰⁵. Případné odbočky z přítomnosti se odehrávají v pásmu postav, ale nijak neruší chronologii.

5.3.3 Jazyk

²⁰³FIKER, Eduard. *Tříoký jezdec*. 2. vyd. České Budějovice: Růže, 1970. Statečná srdce. s. 1-92

²⁰⁴VLAŠÍN, Štěpán, ed. *Slovník literární teorie*. 2. rozš. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1984. s. 179-180

²⁰⁵NÜNNING, Ansgar, Jiří TRÁVNÍČEK a Jiří HOLÝ, ed. *Lexikon teorie literatury a kultury: koncepce - osobnosti - základní pojmy*. Brno: Host, 2006. ISBN 80-7294-170-4. s. 324-325

Jazyková rovina naplňuje běžné standardy platné nejen pro sešitové romány, ale v širokém rámci dobrodružných žánrů. Nikdy nebylo cílem jazykově ohromit čtenáře a zkusit experimentovat se syntaxí a dalšími jazykovými složkami. Ostatně na tom nikdy populární literatura a zejména její dobrodružná próza nestály. Primárním cílem tohoto typu literatury bylo poskytnout zábavu, dobrodružství a napětí. Nikoli předvádět neustálé posouvání možností jazykového výrazu.

5.3.4 Vypravěčské hledisko

V tomto sešitovém románu se nachází vypravěč typický pro westernový a dobrodružný žánr. Jedná se o vševědoucího vypravěče²⁰⁶, věčného pozorovatele a zprostředkovatele událostí, který nezasahuje a nechává postavy konat zcela nezávisle, aniž by to komentoval.

5.3.5 Žánrový kontext

Westernový a dobrodružný žánr²⁰⁷ jsou základními pilíři *Tříokého jezdce* s přidáním kriminálními prvky a postupy. Westernový prvek a motivy jsou přítomny po celou dobu a vypovídá o něm mnoho znaků, například zasazení příběhu do dřevorubecké osady kdesi v Severní Americe daleko od civilizace, ve které žijí drsní lidé, co musejí každý den pracovat v lesích, aby se uživilí a tvoří uzavřenou komunitu. Zákony v těchto krajích moc neplatí, ačkoliv se policie snaží o jejich prosazování. Jakýkoli nesouhlas s celkem a zejména s předákem je potrestán. Do toho všeho řadí po lesích záhadný Tříoký jezdec. Je to klasické westernové schéma. Dobrodružný žánr se projevuje v přidávání akce, když jedna postava pronásleduje druhou napříč divočinou, obě jsou zraněné a je jasné, že zanedlouho se budou muset utkat a když se tak stane, z přestřelky vyjde pouze jeden. Takovýto výjevů je napříč syžetovou strukturou více. V závěru, když jde hlavní postava za svých rivalem do srubu na opuštěné mýtině, dojde na souboj. To vše jsou žánrové znaky. Do žánrového složení je přidán kriminální motiv s Tříokým jezdce, jeho přepady a postřelení dívky. Postava Tříokého jezdce je kombinací westernových a kriminálních prvků. Jedná se o mstitele vypravěčsky

²⁰⁶VLAŠÍN, Štěpán, ed. *Slovník literární teorie*. 2. rozš. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1984. s. 405-406

²⁰⁷JANÁČEK, Pavel a Michal JAREŠ. *Svět rodokapsu: komentovaný soupis sešitových románových edic 30. a 40. let 20. století*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0640-2. s. 30-32

reprezentovaného jako bojovníka proti osadníkům. Během vyprávění nastanou dva zvraty v odhalení Jezdcovy identity.

5.3.6 Tematický kontext

Tematicky *Tříoký jezdec* naplňuje parametry dobrodružné edice a zároveň vychází z tradic westernové a dobrodružné rodokapsové četby²⁰⁸. Od začátku vyprávění rozvíjí záhadu okolo Tříokého jezdce a jeho činů. Události okolo postřelení dívky rozpoutají hon na skutečného pachatele, ačkoli se policie snaží zasáhnout, osadníci uspořádají vlastní štvanici. Po většinu doby, co se rozvíjí hlavní téma, je neustále budováno napětí. Spory se vyhrocují a někdy skončí úmrtím jedné z postavy. Postavy a zápletka naplňuje tematický model uplatňovaný ve většině rodokapsových dobrodružných románů. Hlavní postavou tohoto příběhu má být Tříoký jezdec. To je ovšem milná představa, která je několikrát převrácena a ukáže nové skutečnosti. V jedné odlehlé opuštěné dřevorubecké osadě kdesi v kanadské divočině je kněz Martin povolán Danem Dunsdorfem do srubu ke zraněné dívce Billii Marsonové. Jak se ukáže, dívku postřelil Tříoký jezdec. Vypravěč také sdělí, že Dunsdorf je do dívky zamilovaný, ale nemůže si ji vzít kvůli intrikám ze strany její snoubence. Zápletka okolo Billie tvoří tematicky rámec celého vyprávění a postupně jsou odhalovány další podrobnosti: Billie Marsonové je ve skutečnosti dcerou milionáře, který měl poměr s její matkou, měla by zdědit velký majetek, jenže listiny potvrzující její skutečný původ drží dívčin snoubenec dřevorubecký předák Pip Acorn jako zástavu dluhu jejího nepravého otce atd. Do toho všeho řadí po kraji Tříoký jezdec a mezi Danem Dunsdorfem a Pipem Acornem je rivalita. Je zřejmé, že dívčino zranění vygraduje ke střetnutí mezi oběma soky. Tento milostný trojúhelník je středobodem příběhu. Během toho kněz odhalí, že Jezdcem je Dunsdorf, který okrádá dřevorubce o jejich mzdy a snaží se vyplatit dívku z jejího zasnoubení. Následuje další zvrat, když se zjistí, že Jezdcem je ve skutečnosti dívka. Téma z vypravěčského hlediska není podáno jednoduchým způsobem²⁰⁹. Napětí kvůli incidentu začíná pronikat mezi osadníky. Dojde k několika střetnutím, pronásledováním a útoku na Dunsdorfův srub navzdory tomu, že se celou situaci snaží uklidnit a vyřešit příslušník jízdní policie Andy Shellshear. Dunsdorf z obavy o svůj život uteče z osady a vrátí se s pravou babičkou Billie Marsonové, která má potvrdit její původ. Mezitím Acorn

²⁰⁸JANÁČEK, Pavel a Michal JAREŠ. *Svět rodokapsu: komentovaný soupis sešitových románových edic 30. a 40. let 20. století*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0640-2. s. 30-32

²⁰⁹VLAŠÍN, Štěpán, ed. *Slovník literární teorie*. 2. rozš. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1984. s. 406

unese dívku do svého doupěte a Dunsdorf se ihned vydá za nimi. V závěrečné části vyprávění dojde k rvačce mezi oběma končící Acornotovou smrtí. Příběh má šťastný konec naplňující vzorce dobrodružné četby: hlavní protagonista zachrání svoji vyvolenou.

6 Srovnání mezi rodokapsovými sešity ze 30. a 60. let

Redakce nakladatelství Růže zvolila formát rodokapsového sešitu jednak kvůli jeho tradičnímu postavení reprezentativního média populární literatury, ale také čistě z finančních důvodů²¹⁰. Sešitové romány byly už za první republiky koncipovány jako levná zábavná magazínová tvorba, která vycházela periodicky a ve vyšších nákladech s jistotou, že se tyto náklady zaplatí. Přesto je zřejmé vidět obavy redakce z přijetí takového typu čtiva. Poslední románové sešity z knihovny *Románových novinek* byly vydány roku 1951²¹¹, tedy skoro už dvacet let, navíc se sešity vydávané v této edici na přelomu 40. a 50. let žánrově a tematicky vzdalovaly původní meziválečné rodokapsové podobě²¹². Právě na tyto původní rodokapsy navazovala redakce ve svých vlastních levných knihovnách. Byl to rozdíl třiceti let, což je zkrátka dlouhé období, během něhož se poměry v kultuře proměnili a redakce nevěděla, jak budou edice přijaty. Proto působí *Česká čtyřkorunovka* a následná *Česká četba* z hlediska zvolených titulů tak rozporuplně. Jednu skupinu tvoří kanonická díla starší české literatury – *Svéhlavička*, *Otec Kondelík a ženich Vejvara* nebo *Dar sv. Floriána* – od stále přijímaných a časem prověřených tvůrců²¹³. Druhou skupinou byla populární četba převzatá většinou z původních rodokapsových knihovnic od domácích autorů²¹⁴.

Bylo nutné aktualizovat jazykovou rovinu. Jazykové normy platné na přelomu 30. a 40. let se výrazně proměnily a v kontextu 60. let by působily archaicky. Zásadní rozdíl, který odlišoval nové edice byl větší počet překladů americké a západoevropské populární kultury u prvorepublikových²¹⁵. To souviselo především s druhou edicí *Statečná srdce*, která přístup k překladům změnila a dvě z jejích svazků byly přeložené povídky Jacka Londona a Francisa Breta Harteho.

²¹⁰ WÖGERBAUER, Michael, Petr PÍŠA, Petr ŠÁMAL a Pavel JANÁČEK. *V obecném zájmu: cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014*. Praha: Academia, 2015. ISBN 978-80-200-2491-6. s. 1285-1290

²¹¹ JANÁČEK, Pavel. *Literární brak: operace vyloučení, operace nahrazení, 1938-1951*. Brno: Host, 2004. Teoretická knihovna. ISBN 80-7294-129-1. s. 251-252

²¹² Tamtéž, s. 253-254

²¹³ WÖGERBAUER, Michael, Petr PÍŠA, Petr ŠÁMAL a Pavel JANÁČEK. *V obecném zájmu: cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014*. Praha: Academia, 2015. ISBN 978-80-200-2491-6. s. 1285-1290 s. 1285-1290

²¹⁴ Tamtéž, s. 1285-1290

²¹⁵ JANÁČEK, Pavel a Michal JAREŠ. *Svět rodokapsu: komentovaný soupis sešitových románových edic 30. a 40. let 20. století*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0640-2. s. 20-25

Z toho vyplývá značná žánrová a tematická rozdílnost mezi oběma sešitovými knižnicemi. Zatímco *Česká čtyrkorunovka/Česká četba* kombinovala kanonická díla s rodokapsovou četbou, *Statečná srdce* byla od počátků koncipována jako dobrodružná edice pro děti a mládež. Tento fakt je možné vysvětlit, že redakce po čtenářsky pozitivních ohlasech na první knižnici nabylo sebevědomí a rozhodla se naplno věnovat dobrodružné próze. Další rozdíly byly v používání paratextových složek²¹⁶. Ve 2. polovině 40. let byly využívány jako čtenářský návod správné interpretace, v nové podobě to však byly informace o tom, zda dotyčný autor a byl na indexu²¹⁷.

Jinak ale nedošlo z hlediska tematičnosti nebo žánrovosti k výrazným změnám. Většina svazků vydaných v obou knižnicích byla reedicemi starších rodokapsových čísel ze 30. nebo 40. let, ačkoliv se nemusel výhradně jednat o tuto formu populární četby. To potvrzuje skutečnost, že románové sešity byly pouhou platformou, kam bylo možné umístit texty z jiných forem. Problém byla délka. Prvorepublikové edice to neřešily, některé svazky mohli mít kolem 200 stran²¹⁸. Redakce nakladatelství to řešila výrazným zkrácením tak, aby každý ediční svazek měl kolem 90 stran a bylo jej možné rychle přečíst. Na tomto zpracování je vidět pečlivost redakční práce při zkracování textu tak, aby nevyzněl v rodokapsové podobě zkratkovitě a nedodělaně. Každý z edičních sešitů je po příběhové stránce srozumitelný.

Další žánrový rozdíl mezi populárními prvorepublikovými edicemi se vztahuje k původnímu významu slova *rodokaps* jako synonymu westernové četby, který se ve 2. polovině 30. let rozšířil²¹⁹. V edici *Česká čtyrkorunovka* nakladatelství Růže posunulo tento význam ještě dál a učinilo to, co by v meziválečném období bylo pro dobovou kritiku nepřijatelné: zařazení kanonických autorů do sešitové řady. Díla českých spisovatelů a spisovatelek řazené optikou literární kritiky do opačného pólu se ocitla na stejné úrovni s tzv. pokleslou literaturou.

Z komerčního úspěchu je patrná stálá čtenářská popularita tohoto typu četby. Pravděpodobně by byly románové sešity vydávány permanentně, kdyby se radikálně nezměnily politické a kulturní poměry a nepřijaly zákony, které měli potlačit ten tzv. literární brak. I když

²¹⁶JANÁČEK, Pavel. *Literární brak: operace vyloučení, operace nahrazení, 1938-1951*. Brno: Host, 2004. Teoretická knihovna. ISBN 80-7294-129-1. s. 270

²¹⁷WÖGERBAUER, Michael, Petr PÍŠA, Petr ŠÁMAL a Pavel JANÁČEK. *V obecném zájmu: cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014*. Praha: Academia, 2015. ISBN 978-80-200-2491-6. s. 1285-1290

²¹⁸JANÁČEK, Pavel a Michal JAREŠ. *Svět rodokapsu: komentovaný soupis sešitových románových edic 30. a 40. let 20. století*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0640-2. s. 21

²¹⁹Tamtéž, s. 13

výhrady vůči neměnnosti a schematicčnosti rodokapsové četby jsou namísto a velká část jednotlivých edičních svazků byla šablonovitá, poskytovala čtenářům nenáročnou zábavu.

Mezi románovými sešity ze 30. a 60. nebyly velké tematické a žánrové rozdíly. Důležitou roli pro volbu této formy byla vedle ekonomiky také úspornost místa, snadná a rychlá výroba a distribuční šíření.

Neměl by být opomenut ani aspekt symbolický. Sešity symbolizovali bezstarostnost 30. let. Přeci jenom bylo vždycky lákavé se zúčastnit, alespoň ve svých představách, jakéhokoliv dobrodružství. To přesně rodokapsové sešity nabízely. Stejně tak byly aplikovatelné na přelomu 60. a 70. jako pomyslná záchrana pro čtenáře před politicky angažovanými knihami.

7 Závěr

Byl to vlastně revoluční počín, byť v malém měřítku a krátkodobého trvání. Přesto však představoval narušení dosavadních kulturní a literárních poměrů na domácí scéně navzdory tomu, že na to nakladatelství doplatilo, ale zřetelně ukázalo, že populární literatura v rodokapsové podobě je stále aktuální mezi čtenáři.

Vládnoucí režim udělal na přelomu 40. a 50. let opatření, aby populární literatura zmizela z knižního trhu. Neměla zkrátka místo v nově budované literární komunikaci. Přitom důvody pro odstranění byly většinou zavádějící a mylné. Nic nemohlo trvat věčně, ani tato omezení ne. Změnu přístupu přineslo politické a kulturní uvolňování ve 2. polovině 60. let. Naskytla se velká příležitost pro publikování. Stranou nezůstala ani populární literatura. Do toho tu bylo jedno ambiciózní krajské nakladatelství v Českých Budějovicích a jeho snahy dostat se výš. Jenže potřebovalo komerčně úspěšné knihy, využilo příležitosti v uvolněnější době a rozhodlo se vydávat populární literaturu. Problém spočíval, v jaké podobě vydávat tuto populární četbu. Knihy s pevnou vazbou nepřicházely v úvahu, potřebovalo to něco formátově menšího, levnějšího a rychlé výroby. Tady se na scénu dostávají sešitové romány neboli rodokapsy. Ty splňovaly všechny tyto podmínky. Navíc zde měla důležitou roli jejich tradiční a slavné médium české populární četby z meziválečných let. Problémové bylo za krátkou dobu najmout si spisovatele nebo spisovatelku schopné rychle dát dohromady rodokapsový příběh. Navíc hrozilo odmítnutí nově napsaných sešitových románů. Proto redakce vybírala tituly starší sešitové tvorby, které byly čtenářsky prověřené anebo to zkusila s dosud nevydanými rodokapsy.

Bakalářská práce měla za cíl na předem vybraných dílech provést jejich naratologickou a případně také genologickou analýzu a ve výsledné komparaci ukázat, jak moc se proměnily ediční postupy v přípravě tohoto typu čtiva za dobu téměř třiceti let. To je dlouhá doba, obzvláště vezmou-li se v potaz politické a kulturní proměny. První rodokapsy vznikly za klidného meziválečného období v polovině 30. let a následně ve 40. letech prošly mnoha změnami. Nakonec na začátku 50. let už nevycházely.

Redakce musela aktualizovat jazykovou stránku, aby texty nepůsobily archaicky a v některých případech zkrátit původní rozsah na přijatelnějších 90 stran rukopisu. Ale

tematicky nebo žánrově nedošlo v edičních pracích k rozsáhlejšími změnám. Bylo to pečlivé vedení obou edičních projektů, které zajistilo atraktivní díla pro český knižní trh.

8 Seznam použité literatury

8.1 Prameny

BURIAN, Miroslav. *Ocelová stezka: dobrodružný román*. 2., přeprac. vyd. České Budějovice: Růže, 1971. Statečná srdce.

FIKER, Eduard. *Tříoký jezdec*. 2. vyd. České Budějovice: Růže, 1970. Statečná srdce.

JIROTKA, Zdeněk. *Muž se psem*. České Budějovice: Růže, 1968. Česká čtyrkorunovka.

KŘELINA, František. *Cesta do Aiginy*. České Budějovice: Růže, 1969. Česká četba (Růže).

NOR, A. C. *Zločin na samotě*. České Budějovice: Nakladatelství České Budějovice, 1968. Česká čtyrkorunovka.

NOVÁK, Jaroslav. *Statečná srdce: dva měsíce života v lesním táboře*. 5. vyd. České Budějovice: Růže, 1969. Statečná srdce.

STRAKA, Vladimír. *Šest podezřelých*. 2. vyd. České Budějovice: Růže, 1970. Česká četba (Růže).

ŠKÁBA, Jaroslav. *Boxeři v Šanghaji*. 3. vyd. České Budějovice: Růže, 1970. Česká četba (Růže).

ŽÁK, Jaroslav a Vlastimil RADA. *Pan Posleda, přítel študáků*. 3. vyd. České Budějovice: Nakladatelství České Budějovice, 1968. Česká čtyrkorunovka.

8.2 Sekundární literatura

JANÁČEK, Pavel. *Literární brak: operace vyloučení, operace nahrazení, 1938-1951*. Brno: Host, 2004. Teoretická knihovna. ISBN 80-7294-129-1.

JANÁČEK, Pavel a Michal JAREŠ. *Svět rodokapsu: komentovaný soupis sešitových románových edic 30. a 40. let 20. století*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0640-2.

JANOUSEK, Pavel. *Přehledné dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2012. Literární řada. ISBN 978-80-200-2057-4.

KOŠNAROVÁ, Veronika. Podnikatelský experiment. Návrat románového sešitu v druhé polovině šedesátých let, in: WÖGERBAUER, Michael – PÍŠA, Petr – ŠÁMAL, Petr – JANÁČEK, Pavel a kol. *V obecném zájmu. Cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014*. Sv. 2 / 1938-2014. Praha: Academia, 2015, s. 1283-1294.

NÜNNING, Ansgar, Jiří TRÁVNÍČEK a Jiří HOLÝ, ed. *Lexikon teorie literatury a kultury: koncepce – osobnosti – základní pojmy*. Brno: Host, 2006. ISBN 80-7294-170-4.

POLÁČEK, Jiří. *Průhledy do české literatury 20. století*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2000. ISBN 80-7204-162-2.

PRŠÍNOVÁ, Tamara. *Nakladatelství Růže 1958-1991*. Rudolfov: Nakladatelství Jelmo, 1998. Drobnosti českého jihu.

PŘIBÁŇ, Michal. *Česká literární nakladatelství 1949-1989*. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2407-7.

ŠIDÁK, Pavel. *Úvod do studia genologie: teorie literárního žánru a žánrová krajina*. Praha: Akropolis, 2013. ISBN 978-80-7470-040-8.

VLAŠÍN, Štěpán, ed. *Slovník literární teorie*. 2. rozš. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1984.

Resumé

The aim of the bachelor's thesis was to conduct a narratological and, where appropriate, a genealogical analysis on the preselected works and, in the resulting comparison, to show how much editorial practices in the preparation of this type of reading have changed over a period of almost thirty years. That is a long time, especially when political and cultural changes are taken into account. The first rhodocaps were produced during the quiet interwar period in the mid-1930s and then went through many changes in the 1940s. Finally, in the early 1950s, they were no longer published.

The editors had to update the language so that the texts did not appear archaic and in some cases reduce the original length to a more acceptable 90 pages of manuscript. But thematically or genre-wise there were no major changes in the editorial works. It was the careful management of both editorial projects that ensured attractive works for the Czech book market.